

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Kirkens møte med menneskehandel

–Et kvalitativt studie av kirkens diakonale rolle i forhold til å
bekjempe seksuell utnyttelse av kvinner gjennom
menneskehandel

Jeanette Kalmar Markussen

Veileder: Kjetil Fretheim

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne
utdanningen

Det teologiske menighetsfakultet, (2013, høst)

AVH501– Masteravhandling (30 ECTS)

Master i Diakoni

Innhold

1. INTRODUKSJON.....	4
1.1 Oppgavens hensikt og forskningsspørsmål.....	4
1.2 Definisjoner og begrepsavklaringer.....	6
1.2.1 Menneskehandel.....	7
1.2.2 Kirken.....	7
1.2.3 Diakoni.....	8
1.3 Oppgaven oppbygging.....	8
2. BAKGRUNN.....	10
2.1 Menneskehandel på globalt nivå.....	10
2.2 Menneskehandel på nasjonalt nivå.....	11
2.3 Menneskehandel på lokalt nivå.....	13
2.4 Menneskehandel og diakonalt arbeid.....	13
3. TEORETISKE PERSPEKTIVER.....	17
3.1 Menneskeverd.....	17
3.1.1 Kristent menneskeverd.....	17
3.1.2 Seksualetikk.....	19
3.1.3 Sexindustrien og dens menneskesyn.....	20
3.2 Myndiggjøring.....	22
3.2.1 Diakoni og myndiggjøring.....	22
3.2.2 Kristendom og juju.....	23
3.3 Kirke og politikk.....	25
3.3.1 Toregimentslæren.....	25
3.3.2 Frigjøringsteologi.....	27
3.3.3 Politisk påvirkning.....	28
4. METODE: Den kvalitative forskningsprosessen.....	31
4.1 Forarbeid og planlegging.....	32
4.2 Rekruttering av utvalg.....	33
4.3 Forskningsetikk.....	34
4.4 Intervjusituasjonen.....	34

4.5 Analyse og tolkning av datamaterialet.....	35
4.6 Presentasjon av data og fremstilling av intervjupersoner.....	37
4.7 Styrker og svakheter ved min tilnærming.....	37
5. ANALYSE.....	39
5.1 Menneskeverd, seksualitet og myndiggjøring.....	39
5.1.1 Kirke og seksualitet.....	40
5.1.2 Kirkens møte med sexkjøperne.....	44
5.1.3 Kirkens møte med kvinner utsatt for menneskehandel.....	46
5.1.4 Myndiggjøring og nigerianske kvinner	50
5.1.5 Sammendrag.....	54
5.2 Kirkens politiske rolle.....	56
5.2.1 Kirkens møte med staten.....	57
5.2.2 Kirkens politiske deltakelse.....	60
5.2.3 Politisk mobilisering og samarbeid.....	64
5.2.4 Sammendrag.....	67
6. KONKLUSJON.....	70
Referanseliste.....	75
Vedlegg 1: Intervjuguide	

1. Introduksjon

Utgangspunktet for studiet er å undersøke hvordan kirken kan spille en sterkere rolle i møte med seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel. Handel av mennesker med formål seksuell utnyttelse berører og raker ved fundamentale verdier. Først og fremst friheten og verdigheten til enkeltmennesker. Videre har problematikken den egenskap at den splitter familier og ødelegger lokalsamfunn. Den utfordrer myndigheters evne og vilje til å bygge sterke rettssystemer som beskytter sårbare mennesker og straffeforfølger de som utnytter denne sårbarheten.

Kampen mot den komplekse menneskehandelindustrien krever mange innfallsvinkler og arbeid på ulike nivåer. Den krever en helhetlig tilnærming som jobber for stor grad av samarbeid mellom forskjellige aktører på tvers av land og byer. Samt trenger den tydelige stemmer som våger ta dominerende plass i den politiske samfunnsdebatten og følgelig legge press på politikere hva angår prioritering av problematikken. Ikke minst krever den en sterk innsats for å beskytte ofrene og gjøre det som står i ens makt for å gjenopprette deres verdighet og selvspekt. Videre, har den behov for forebyggende arbeid i utsatte områder og en prioritering av å straffeforfølge bakpersoner. Etterspørselen som kommer til syne gjennom forbrukerne av menneskers seksuelle tvangsarbeid representerer også en viktig del av problemet og trenger følgelig en prioritering i det forebyggende arbeidet.

Det er ingen tvil om at kirken i vår tid har en diakonal praksis på mange nivåer i denne kampen. Jeg ønsker likevel grave dypere og undersøke hvilke muligheter og begrensninger som finnes i kirkens langsiktige kamp mot seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel.

1.1 Oppgavens hensikt og forskningsspørsmål

Hensikten med studiet er å undersøke hva kirken i Oslo gjør, med tanke på å undersøke hvordan kirken kan spille en sterkere rolle. Her blir det også naturlig å belyse kirkens begrensninger og eventuelle hinder som kan stå i veien for et slagkraftig diakonalt arbeid.

I hovedsak kommer oppgaven til å ha et lokalt fokus på kirkens diakonale arbeid med menneskehandel i Oslo. Dette fordi dette er en kontekst jeg har kjennskap til fra før, noe som gjør det lettere å navigere i terrenget av menigheter og diakonale organisasjoner. Videre er Oslo byen med mest prostitusjon i Norge (Tveit og Skilbreirei 2008:50), og når man vet at mange av kvinnene i prostitusjonsmiljøet er utsatt for menneskehandel mener jeg at det gjør undersøkelsen relevant. På grunn av menneskehandelens og kirkens grenseoverskridende karakter kommer jeg likevel til å bringe inn globale perspektiv underveis i behandlingen av teori og datamaterialet. Dette skinner igjennom i hovedproblemstillingen. Jeg mener undersøkelsen er meget relevant for den globale kirke da kirkens diakonale oppdrag er forankret i det samme fundamentet, står ovenfor mange av de samme utfordringene hva angår problematikken, er i behov av samarbeid og økt kunnskap om tematikken og dens kontekstuelle variasjoner.

Undersøkelsen er et kvalitativt studie der det empiriske materialet hentes fra dybdeintervjuer. Mitt utvalg som i denne oppgaven har til hensikt å representere kirken i Oslo kommer til å bestå av informanter tilknyttet ulike diakonale stiftelser, organisasjoner og menigheter i Oslo. En fylldigere presentasjon av disse kommer i kapittel 4.

Kvinner, både mindreårige og voksne, er de som i størst grad utnyttes og krenkes gjennom menneskehandel. Oftest dreier det seg om seksuell utnyttning. Dette forteller noe om en kjønnsdimensjon jeg ønsker å ta på alvor ved å la oppgaven ha et hovedfokus på kvinner over 18 år og menneskehandel med formål seksuell utnyttelse. Menn kommer likevel til å være i søkelyset gjennom en problematisering av deres rolle som etterspørrere av seksuell utnyttelse.

Årsaken til at jeg avgrenser oppgaven til å omhandle kvinner over 18 år er fordi utnyttelsen av barn krever en særegen tilnærming både i forhold til lovgivning og utarbeidelse av tiltak. En del av perspektivene som løftes fram i analysen vil likevel være relevante for mindreårige menneskehandelofre.

Oppgaven kommer til å bære preg av å være eksplorerende da lite er skrevet om menneskehandelproblematikken fra et diakonalt teoretisk perspektiv. Undersøkelsens hovedspørsmål er som følger:

- Hvilken rolle kan kirken spille i kampen mot seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel?

Mine underspørsmål er videre:

1. Hvordan forstår kirken i Oslo sin diakonale rolle i kampen mot seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel?
2. Hvilke muligheter ligger i kirkens diakonale arbeid med å bekjempe seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel?

Temaer knyttet til forebygging og beskyttelse kommer til å være retningsgivende i min tilnærming til forskningsspørsmålene. Dette fordi begge begrepene rommer aspekter som er betydningsfulle i kampen mot menneskehandel og i kirkens diakonale tilnærming og praksis. Det er mange relevante og viktige temaer som kunne blitt belyst med hensyn til forebygging og beskyttelse. Jeg har valgt å avgrense undersøkelsen til å konsentrere seg om å aspekter omhandlende kirkens rolle i forhold å løfte fram menneskeverd og seksualetikk, kirken som en myndiggjøringsaktør og kirkens politiske og mobiliserende rolle på feltet. Dette gir oppgaven et prinsipielt og politisk fokus med en særlig relevans for praksis knyttet til politikktutforming og holdnings- og verdibyggning.

1.2 Definisjoner og begrepsavklaringer

Dette kapittelet vil gi en kort definisjon av menneskehandel, kirke og diakoni begrepene da de representerer kjerneelementer i undersøkelsen. Menneskehandelen er problematikken som undersøkes, kirken er aktøren i fokus, og diakonien representerer grunnlagstenkningen og verktøyet kirken kan anvende i møte med utnyttelsen.

1.2.1 Menneskehandel

I 2000 framla FN en definisjon på menneskehandel som rommer selve handlingen, midlene som benyttes og formålet med utnyttelsen¹. Dette er en av tre protokoller som utgjør Palermo- protokollen. Formålet med definisjonen er å forhindre, undertrykke og straffe menneskehandel, med et særlig fokus på kvinner og barn². Jeg ønsker å ta høyde for denne definisjonen da den anvendes og er ratifisert av mange nasjonalstater og videre benyttes av aktører på feltet³.

Menneskehandel er i følge Palermoprotokollen definert som:

Det å rekruttere, transportere, overføre, huse eller motta personer med sikte på å utnytte dem, ved hjelp av nærmere bestemte tvangsmidler. Begrepet "utnyttelse" omfatter i denne sammenhengen utnyttelse av andres prostitusjon, andre former for seksuell utnyttelse, tvangsarbeid, slaveri, slaverilignende praksis, trelldom og fjerning av organer. De aktuelle tvangsmidlene er bruk av trusler, tvang, bortføring, bedrageri, forledelse, misbruk av myndighet eller utnyttelse av sårbar stilling. Likestilt med slik tvang, er det å gi eller motta betaling eller andre fordeler for å oppnå samtykke fra en person som har kontroll over en annen person, med sikte på utnyttelse⁴.

Som nevnt innledningsvis fokuserer denne undersøkelsen utelukkende på den seksuelle utnyttelsesdimensjonen av menneskehandelbegrepet. Så når jeg underveis i oppgaven anvender menneskehandelbegrepet uten å spesifisere at det dreier seg om seksuell utnyttelse henvises det likevel til den type utnyttelse.

1.2.2 Kirken

I følge den norske kirkes delrapport "Hva er kirken? En ekklesiologi" er kirken et enhetlig og egenartet samfunn gjennom troen på Kristus. Samtidig er den et mangfold av mennesker som forenes på tvers av alle språk og etniske grenser. Kirken er én alle steder og til alle tider⁵.

¹ <http://www.palermoprotocol.com/>, hentet 08.09.13

² <http://www.unodc.org/unodc/treaties/CTOC/>, hentet 08.09.13

³ <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/signatures.html>, hentet 08.09.13

⁴ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/prop/2011-2012/prop-43-l-20112012/3/1.html?id=665771>

⁵ http://www.kirken.no/kirke_stat/Rapport/ekkesi.pdf, side 6-8

Med utgangspunkt i denne definisjonen bruker jeg begrepet kirke om en økumenisk størrelse som innbefatter alle kirkelige og diakonale aktører og fellesskap. Det vil si både menigheter, organisasjoner og institusjoner med en kirkelig forankring. Jeg fokuserer med andre ord ikke på et bestemt kirkesamfunn eller en enkeltstående diakonal aktør. Materialet i undersøkelsen vil likevel bestå av et utvalg lokale kirkelige aktører i Oslo by. Relevansen for kirken som en økumenisk helhet belyses nærmere i kapittel 6.

1.2.3 Diakoni

Plan for diakoni definerer diakoni slik: “Diakonien er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet” (Plan for diakoni 2008:7).

Diakonien karakteriseres som helhetlig og omfatter det å tjene medmennesket, skaperverket og Gud. Den har et særegent ansvar for å gå inn i de områder der få eller ingen engasjerer seg, både på lokalt og internasjonalt plan. Verdier knyttet til gjensidighet og respekt for menneskets verdighet er fundamentale. I forhold til diakoniens kamp for rettferdighet har planen to hovedmålsetninger som for det første forteller at kirke og menighet skal engasjere seg i rettferdig fordeling av verdens ressurser, og for det andre at kirke og menighet skal kjempe for mennesker som får sitt menneskeverd krenket (Plan for diakoni 2008:23).

Eksempelvis uttrykker planen at globaliseringen representerer en utfordring for diakonien spesielt. Dette kommer til syne blant annet ved at globale problemstillinger får lokale uttrykk. Noe menneskehandelprobatikken er et godt eksempel på. Videre er den kristne kirke og dens diakonale arbeid økumenisk, noe som innebærer at den diakonale praksisen ikke kan begrenses av geografiske, etniske, sosiale eller religiøse skillelinjer (Nordstokke 2010:53).

1.3 Oppgavens oppbygging

I introduksjonen presenteres oppgavens tema, hensikt og forskningsspørsmål. Videre redegjøres det for relevante begreper. Oppgavens neste kapittel fungerer som et bakteppe for

undersøkelsen og vil beskrive menneskehandelfenomenet med dens ulike nivåer, konsekvenser og diakonale aktører som arbeider på feltet. I kapittel tre presenteres oppgavens teoretiske rammeverk. Denne er delt i tre der den første delen omhandler perspektiver på menneskeverd, seksualitet og sex- industrien, del to behandler spørsmål knyttet til myndiggjøring og den siste delen tar for seg teoretiske perspektiver på kirke og politikk. Kapittel fire redegjør for bruk av kvalitativ metode og de ulike metodiske valgene i forskningsprosessen belyses og diskuteres. Så følger undersøkelsens analysedel som er strukturert i to hoveddeler. Kapittel 5.1 analyserer tematikk omhandlende kirkens rolle som formidler av menneskeverd og seksualetikk og videre dens oppgave som myndiggjøringsskaper i møte med menneskehandelproblematikken. Kapittel 5.2 diskuterer kirkens politiske rolle i møte menneskehandelindustrien. Oppgaven avsluttes i kapittel seks med konklusjon og refleksjoner rundt studiets overføringsverdi og anbefalinger for videre forskning.

2. Bakgrunn

Hensikten med dette kapitlet er at det skal gi innblikk i omfanget av seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel, redegjøre for noen av de ulike nivåene utnyttelsen utspiller seg på, sette søkelys på selve menneskehandelindustriens ofre og aktører, og til sist belyse diakonale aktører som jobber på feltet. Kapittel 3.1.3 vil gå dypere inn på det menneskesynet som kommer til syne gjennom sexindustrien som menneskehandelen er en del av.

2.1 Menneskehandel på globalt nivå

Menneskehandel er en kompleks kriminalitet som manifesterer seg på utallige måter rundt om i verden. International Labour Organization (ILO) anslår at rundt 21 millioner mennesker arbeider under tvang. Av disse er 4,5 millioner utsatt for seksuell utnyttelse gjennom menneskehandel⁶. I følge FN representerer kvinner og jenter 75 % av ofrene⁷. Det er viktig å påpeke at denne offisielle statistikken bare representerer en del av virkeligheten. En stort omfang av fenomenet er enda mørklagt.

Menneskehandel er en global kriminalitet som berører neste alle land i verdenssamfunnet. Mellom år 2007 og 2010 ble 136 ulike nasjonaliteter identifisert i 118 forskjellige land. Undersøkelser viser at europeiske land er de som har flest ofre for seksuell utnyttelse gjennom menneskehandel. På verdensbasis er det i liten grad en strafferettslig forfølgelse av menneskehandlere. FN mener man trenger en debatt rundt årsakene til at dette er tilfelle⁸.

Generelt sett ser man at ofrene kommer fra fattig områder og fraktes videre til mer velstående land. Likevel fungerer de fleste land både som opphavs- og ankomstland.

Årsakene til at kvinner blir ofre for menneskehandel er ulike. I mange tilfeller starter det med et ønske om å forbedre livssituasjonen som så ender med at bakpersoner utnytter drømmen og

⁶ http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_181961/lang--en/index.htm

⁷ http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/Trafficking_in_Persons_2012_web.pdf

⁸ http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/Trafficking_in_Persons_2012_web.pdf

sårbarheten. Kvinner står ofte i en svakere posisjon enn menn. De mangler den samme tilgangen til utdanning, jobbmuligheter og til et rettferdig offentlig system der de har menneskelige og sosiale rettigheter. Det at kvinner biologisk sett er fysisk svakere gjør de til lette ofre for menneskehandlernes trusler og bruk av tvang. Kvinnelige migranter er en annen sårbar gruppe fordi de ofte er alene og mangler tilgang på nær familie, venner og annet sosialt sikkerhetsnettverk. De er ofte i en desperat situasjon i forhold til å finne arbeid og er derfor mindre kritiske til suspekke jobbtillbud⁹.

2.2 Menneskehandel på nasjonalt nivå

I følge Greta rapporten (2013:10) er Norge et destinasjonsland for menneskehandel. Alle identifiserte ofre har vært av utenlandsk opprinnelse. I perioden 2010-2011 ser man at hovedopprinnelseslandene var Nigeria, Romania og Litauen. Videre finner man et økende antall ofre fra Algerie og Filippinene. Antall ofre identifisert som menneskehandlofre har ligget på mellom 150-200 hvert år og majoriteten er kvinner utsatt for seksuell utnyttelse. Det er vanskelig å kartlegge det eksakte omfanget av menneskehandel i Norge, og at det er sannsynlig at det forekommer mørketall (Sønsterrudbråten 2013:20).

Norske myndigheter deltar i det internasjonale arbeidet for å bekjempe menneskehandel. I 2003 ratifiserte Norske myndigheter to ulike konvensjoner mot menneskehandel. Den ene utarbeidet av Europarådet og den andre av FN (Greta, 2013:10). Dette resulterte samme år i en handlingsplan mot handel med kvinner og barn. Deretter ble det utarbeidet en ny plan i 2006 som ble fulgt av en ny handlingsplan mot menneskehandel, Stopp menneskehandelen (2005–2008) og til sist handlingsplanen Sammen mot menneskehandel (2011-2014). Den sistnevnte planen ønsker å styrke det internasjonale lovverket og samarbeidet, forbedre det tverrfaglige samarbeidet og videre utvikle verktøy som kan forebygge menneskehandel og da særlig handel med mindreårige, identifisere flere ofre og gi de den nødvendige assistanse og beskyttelse, og til slutt straffeforfølge menneskehandlere¹⁰

⁹ http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/Trafficking_in_Persons_2012_web.pdf

¹⁰ http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Handlingsplaner/Handlingsplan_mot_menneskehandel_2011-2014.pdf

Ofre for menneskehandel kan få en midlertidig oppholdstillatelse som varer i seks måneder. Dette kalles for en refleksjonsperiode. Formålet med dette tilbudet er at individer utsatt for menneskehandel skal få mulighet til å bryte med miljøet bak menneskehandelen. Videre er målet at det skal styrke straffeforfølgelsen av bakpersoner¹¹. I følge Brunovskis m.fl (2010:97) er ordningen er suksess når det gjelder å nå fram til ofrene. Bistanden som kommer senere kan derimot kritiseres. Dette gjelder spesielt innholdet i selve perioden, informasjonsarbeidet knyttet til hva som er de faktiske framtidssiktene og alternativene man står ovenfor hvis man samarbeider med politiet eller vitner i en rettssak. Det er også noe usikkerhet om tilbudet fører til økt straffeforfølgelse av bakpersoner. De siste årene har politiet avdekket flere forhold av menneskehandel og tilfeller av hallikvirksomhet. Det er mange ulike situasjoner som rommes innunder menneskehandelsparagrafen, alt fra isolasjon, overgrep og total utnyttelse, til avtaler som kvinnene selv opplever som akseptable (Tveit og Skilbrei 2008:103).

Ulike studier viser at særlig de nigerianske kvinnene befinner seg i en kompleks tvangssituasjon der menneskehandel, gjeld, hallikvirksomhet og familiens forventinger til forsørgelse spiller viktige roller. Kvinnene bor mange sammen og sexsalget organiseres av en kvinnelig hallik i Norge. Ofte befinner det seg andre personer i utlandet som de også står i et tvangsforhold til (Tveit og Skilbrei 2008:103). Få ofre for menneskehandel er heldige og får opphold i Norge. Til tross for Norges behov for utenlandsk arbeidskraft¹² gis ikke eksempelvis nigerianske kvinner definert som ofre for norske menns overgrep noe annet alternativ enn prostitusjon når de oppholder seg i landet (Årsvoll 2010:63). I følge Årsvoll ville et alternativ til prostitusjon gjort kvinnene frie.

De Øst- europeiske kvinnene som per definisjon har blitt utsatt for menneskehandel beskriver manglende muligheter til å migrere på annet vis og at problemer som utlending i Norge gjorde dem avhengig av bakpersoner (Skilbrei og Polyakova 2006:30). Videre ser man at

¹¹ <http://www.udi.no/Sentrale-tema/Fellessider/Menneskehandel/Refleksjonsperiode/>, hentet 02.06.13

¹² <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/kampanjer/refleks/innsjutt/identitet/brochmann.html?id=492994>, hentet 13.08.12

menneskehandlere får de pengene de mener de skal ha uansett, og at det er kvinnene som må jobbe hardere og bryte grenser for å skaffe dem.

2.3 Menneskehandel på lokalt nivå

Oslo er den byen med mest prostitusjon i Norge. Byen har et gateprostitusjonsmarked som lenge har vært lokalisert i kvadraturen og rundt Akershus festning, men som i de senere år har utvidet seg til Karl Johan og andre sentrums- gater. Utvidelsen av prostitusjonsområdet begynte i hovedsak i 2004, da det i følge Tveit og Skilbrei (2008:50) kom en overraskende stor gruppe nigerianske kvinner til byen. Pro- senteret anslår at det i 2011 var 850 kvinner i gateprostitusjon, dette viser en økning på ca 27% fra tidligere år (Prosenderets årsrapport 2011:10). 60–70 prosent av kvinnene er av afrikansk opprinnelse, mens de øvrige hovedsaklig kommer fra østeuropeiske land (Tveit og Skilbrei 2008:54). I forhold til innemarkedet anslår Prosenderets årsrapport (2011:10) at det i 2011 var rundt 1250 enkeltannonser. Det er vanskelig å finne statistikk på hvor mange ofre for menneskehandel som befinner seg i Oslos gateprostitusjon og innemarkedet da det dessverre bare foreligger nasjonale tall.

2.4 Menneskehandel og diakonalt arbeid

Kvinner som er utsatt for menneskehandel lever i en ekstremt utsatt og vanskelig situasjon. Overgrep, maktmisbruk og krenkelser er for mange en naturlig del av hverdagen. Bakpersoner får ofte makt over kvinnene ved å ta fra de identitetspapirer, viske ut deres følelse av egenverdi, og utøve voldshandlinger som tar fra de opplevelsen av kontroll over egen kropp (Leiholdt 2003:172). Videre får de i mange tilfeller nye navn og må gjennom en makeover som gjør de til sexobjekter klare for salg. Kvinnene må betjene de mennene overordnede befaler. Muligheten til å ta kontakt med familie og venner er enten fraværende eller sterkt begrenset. Underdanighet belønnes, mens regelbrudd i de fleste tilfeller straffes med vold.

En høy andel av kvinnene som tvinges til å selge kroppen sin opplever grove voldtekter. Mange uttrykker at det å ha sex med kundene er voldtekt i seg selv da dette er uønsket, krenkende og ydmykende (Leidholdt 2003:173) Det er vanlig å ha sex med 20-30 menn per dag (Countreras og Farley 2011:30).

De psykologiske skadene kvinnene får som følge av denne psykiske og fysiske nedgraderingen fører i mange tilfeller til selvmord og selvmordsforsøk, selvskading og utvikling av post traumatisk stressyndrom (Leiboldt 2003:173). I følge en undersøkelse gjort av kvinner utsatt for menneskehandel i syv ulike europeiske land hadde 77% av disse diagnosen post traumatisk stressyndrom (Countreras og Farley 2011:28). Coy (2012:117) påpeker at mange kvinner opplever at de mister forbindelsen med kroppen sin og utvikler en sterkt hat mot både den og seg selv. De føler seg skitne og skamfulle. Undersøkelser viser at det er vanlig å få alvorlige relasjonelle problemer da svikene de har opplevd og mangelen på kontroll over eget liv gjør det vanskelig å stole på mennesker. Dette skaper også utfordringer for sosialarbeidere, terapeuter og andre hjelpere i møte med kvinnene (Countreras og Farley 2011:28).

I tillegg til psykiske skader er det mange kvinner som får fysiske skader og sykdommer av å være fanget i sexindustrien. Eksempelvis kjønnssykdommer, blåmerker, bein- brudd, hodeskader, brannskader og spontanaborter (Stark og Hodgson 2003:24).

Sexkjøperne representerer etterspørselen i menneskehandelindustrien. I følge Tveit og Skilbrei (2008:127) viser en kvalitativ undersøkelse basert på 74 intervjuer med menn med sexkjøpserfaringer at deres motiver for å kjøpe sex varierte, og at meningen de tiller kjøpet ikke bare handlet om sex. Videre hevder de at menns følelse av avmektighet i møte med kjønnsspillet og forventninger til dem som menn er viktige faktorer. Sexkjøp er en stigmatisert handling og selv om noen menn kjøper sex i fellesskap er det for mange et tema som er vanskelig å snakke om. Mennene opplever det som skambelagt. Dette mener Tveit og Skilbrei (2008:128) er et viktig perspektiv å ta med seg med tanke på og få til en reduksjon av sexkjøp.

Countreras og Farley (2011:29) henviser til en annen undersøkelse gjort av menn som kjøper sex som illustrerer hvordan de fjerner kvinnenens menneskelighet. I kjøpet av en kvinne får de mulighet og makt til å gjøre kvinnen om til en levende versjon av sine seksuelle fantasier. Mannen fjerner de kvalitetene som gjør henne til et individ, hun blir isteden seksualiserte kroppsdeler. En sexkunde skal ha sagt at det å kjøpe sex er som å leie et organ i ti minutter. En

annen uttalte at han brukte kvinnene akkurat som han benyttet en restaurant eller andre offentlige goder. I følge Coy m.fl (2012:133) viser undersøkelser at en del menn hevder at kvinnene som selger sex gjør det fordi de får nytelse av det selv. Videre mener mange at kvinnene gjør det av fri vilje. Dette blir for mange sexkunder en måte å legitimere sexkjøpene på.

Kjøpernes beskrivelser av sextransaksjonen overensstemmer godt med kvinnenes opplevelse. Mange av kvinnene uttrykker at det er ødeleggende for selvet da de blir det kunden ønsker at de skal være (Countreras og Farley 2011:29).

Det eksisterer et spenningsfelt mellom kvinnes status som ofre og aktører. I følge Årsvoll (2010:37) handler autonomi om selvbestemmelse og at dette er en forutsetning for å kunne regnes ansvarlig for sine handlinger. Ofre for menneskehandel er under en slik grad av ytre tvangsmekanismer at autonomien oppheves, de holdes derfor ikke ansvarlig for sine handlinger. Likevel vil den enkelte kvinne oppleve ulik grad av autonomi i sin virksomhet.

I følge Jessen (2007:10-12) betyr det å være offer det samme som å være passiv og uten ansvar. I en relasjon kommer dette til uttrykk ved at offeret har mindre makt enn overgriperen. Offeret blir som et objekt uten noen form for handlingsrom. Jessen hevder at et offer vekker medlidenhet. Likevel mener hun at selv om offeret kan vekke medlidenhet, er offerets passivitet ikke legitimt. Verdigheten til et offer reduseres da offeret fratras all ansvarlighet og blir gjort passiv.

Selv om kirken kan gjøre mer, er det er ingen tvil om at dens diakonale arbeid gjør en viktig innsats mot menneskehandel på lokalt, nasjonalt og globalt plan. På globalt og europeisk plan finner man organisasjoner som A21 campaign¹³, Salvation Army¹⁴, European Freedom Network¹⁵ og Caritas¹⁶. Disse jobber henholdsvis med forebygging, opplysning, beskyttelse og bistand til ofre, nettverksbygging og straffeforfølgelse av bakpersoner. På nasjonalt plan

¹³ <http://www.thea21campaign.org/>

¹⁴ <http://www.salvationarmy.org.uk/uki/humantrafficking.jsessionid=087FD60B75C1548083CC21EB83C47FC9>

¹⁵ <http://www.europeanfreedomnetwork.org/>

¹⁶ http://www.caritas.org/activities/women_migration/caritas_migration_trafficking_and_women.html?cnt=641

spiller Kirkens Bymisjon¹⁷, Frelsesarmeen¹⁸ og Maritastiftelsen¹⁹ viktige roller. Fokusområdene deres omfatter hovedsaklig beskyttelse og bistand til ofre og noe sosialpolitisk arbeid.

¹⁷ <http://www.bymisjon.no/Virksomheter/Nadheim/Menneskehandel/>

¹⁸ http://www.frelsesarmeen.no/no/frelsesarmeens_arbeid/fengselsarbeidet/hoyre_kolonne/vare_tilbud/Trafficking.b7C_xdvU4y.ips

¹⁹ <http://www.marita.no/marita-women/>

3. Teoretiske perspektiver

Denne oppgaven ønsker som nevnt å undersøke hvordan kirken i Oslo kan spille en sterkere rolle i møte med seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel. Da jeg har valgt en diakonal flerfaglig tilnærming knyttet til menneskeverd, myndiggjøring og kirkens politiske rolle var det naturlig å ta teoretiske valg som kunne bidra til en fordypende og perspektivgivende analyse av nevnte tilnærminger gjennom datamaterialet.

I forhold til valg av teori krever selve menneskehandelproblematikkens kompleksitet og nevnte tilnærminger en belysning fra flere ulike faglige perspektiver og kretser. Jeg har i hovedsak valgt samfunnsvitenskaplige, teologiske og psykologiske perspektiver. Den begrensede forskningen på feltet har krevd en grundig undersøkelse for å finne relevant litteratur, noe som har gitt meg et solid innblikk i fagfeltet.

Hvert hovedkapittel vil ha en innledning som redegjør for underkapitlene.

3.1 Menneskeverd

Dette kapittelet vil gå dypere inn på teori som skal gi innsikt i kristent menneskeverd, ulike tilnærminger til seksualetikk og sexindustrien og dens menneskesyn.

Dette er teologiske og samfunnsvitenskaplige perspektiver som belyser kirkens grunnlagstenkning og hvordan den står i sterk kontrast til sexindustrien. Bidragene vil være viktige for den videre analysen av kirkens rolle i møte med menneskehandelindustrien.

3.1.1 Kristent menneskeverd

Det kristne menneskeverdet baseres seg på en teosentrisk begrunnelse. Det vil si den mening og hensikt som Gud hadde for mennesket fra tidenes morgen (Heiene og Thorbjørnsen 2011:116). Begrunnelsen hviler på to fundament; et skapelsesmessig og et forløsningsmessig fundament. Det førstnevnte fundament vedkjenner at Gud har skapt

mennesket og gitt det en særstilling i skaperverket. Videre er mennesket skapt til å leve i en nær relasjon med Gud, og dernest med hverandre og resten av skaperverket. Det at mennesket er skapt i Guds bilde fungerer som en begrunnelse for hvorfor det er viktig å verne om alle menneskeliv.

Det forsløsningsmessige fundament uttrykker at Jesus, Guds sønn, døde for menneskeheten. Guds kjærlighet er like stor for alle mennesker og han ser på alle mennesker som like verdifulle (Heiene og Thorbjørnsen 2011:117).

Som vi ser, begrunner den kristne etikken menneskets verdi ut i fra Guds gjerning mot mennesket gjennom skapelsen og forløsningen. På den måten kommer menneskets verdighet utenfra selve mennesket og det jordiske (Schmidt 2011:177). Dette betyr at det er ingenting i denne verden som kan frata mennesket denne gudgitte verdien. Videre skal aldri et mennesket fungere utelukkende som et middel for noe annet, men det skal alltid i tillegg være et mål i seg selv (Heiene og Thorbjørnsen 2011:117).

Fordi Gud har gitt mennesket livet hevder en kristen etisk tankegang at livet derfor ligger i Guds hender, ikke i menneskers (Heiene og Thorbjørnsen 2011:119). Livet blir sett på som hellig og det har følgelig en etisk hovedverdi. Dette betyr at denne verdien blir en forutsetning for at de andre verdiene i menneskets liv blir realisert. Artikkel 3 i FNs menneskerettighetserklæring (rett til liv, frihet og personlig sikkerhet) og det 5. bud (2 Mos 20,13) verner om denne verdien. Forbudet mot å ta liv gjelder ikke bare i direkte forstand, men også i indirekte forstand. Menneskeliv kan gradvis ødelegges både på det psykiske og fysiske plan. Noe som til slutt kan ha døden til følge. I følge Schmidt (2011:177) har man innfor menneskeverd debatten et hovedfokus på bioetiske spørsmål. Hun hevder at man i større grad burde konsentrert seg om økonomiske og kulturelle problemstillinger. Dette kunne eksempelvis løftet fram og satt søkelys på hvordan menneskeverdet krenkes når mennesker arbeider under slavelignende forhold.

3.1.2 Seksualetikk

I følge Heiene og Torbjørnsen (2011:135) rommer menneskets seksualitet en biologisk, psykologisk og kulturell dimensjon. Den biologiske dimensjonen kommer til syne ved at mann og kvinne er fysisk forskjellige hva angår seksualiteten. Samt reagerer man ulikt på seksuell stimuli. Den psykologiske dimensjonen rommer de holdninger, tanker og følelser som istandsetter oss til å tolke og forstå egen seksualitet. Videre gir den oss en forståelse av hvordan vår seksualitet kommer til uttrykk i relasjon til andre mennesker. Mennesket går igjennom en utviklingsprosess knyttet til seksualiteten som ideelt sett resulterer i en integrert forståelse av egen seksualitet (Heiene og Thorbjørnsen 2011:135). Den kulturelle dimensjonen kommer til uttrykk gjennom impulser og påvirkning fra vår egen samtid og den kulturen vi tilhører. Vi preges ofte ubevisst av et rollemønster og av kulturelle koder som forteller noe om hvordan seksualiteten vår bør eller ikke bør være (Heiene og Thorbjørnsen 2011:135). Samfunn regulerer seksualiteten eksempelvis gjennom religiøse og kulturelle forbud, seremonier, vitenskap, helsepolitikk og myndighetenes restriksjoner og oppmuntringer (Altman 2001:3).

I nyere kristen etikk fremhever man et helhetlig syn på seksualitet der den blir et uttrykk for nærhet, fellesskap og kjærlighet mellom to individer (Heiene og Thorbjørnsen 2011:135-138). Videre blir den sett på som en del av Guds kontinuerlige skaperhensikt. Samtidig som seksualiteten må forstås i lys av at vi er relasjonelle, omslutter seksualiteten hele mennesket. Den kan derfor ikke reduseres til biologiske eller psykologiske prosesser. Dette betyr at menneskeverdet som kommer til syne gjennom det kristne menneskesynet er en essensiell basis for seksualetikken. Når et menneske krenkes på det seksuelle området er det et overgrep mot menneskeverdet (Heiene og Thorbjørnsen 2011:135-138).

Den kristne seksualetikken utfordres av blant annet et naturalistisk syn på seksualitet. Den vektlegger de biologiske behov og fokuserer lite på den personlige dimensjonen. Menneskekroppen blir sett på som en arena for selvtutfoldelse. Dette blir en type hedonistisk ideologi der egen tilfredsstillelse blir et dominerende livsprinsipp. Man tar ikke høyde for komplikasjoner som kan følge med seksualiteten; eksempelvis graviditet og psykologiske

konsekvenser. Sex blir et isolert fysisk fenomen som har til hensikt å være kilde til avspenning og egen nytelse (Heiene og Thorbjørnsen 2011:135-138).

Pliktetikken har tradisjonelt sett hatt en sterk posisjon i kristen seksualetikk. Man har fokusert på rette og gale handlinger. Seksualiteten har blitt regulert gjennom regler for hva som er forbudt og tillatt. En dominerende norm har vært at seksuelle handlinger utelukkende hører hjemme i ekteskapet. I nyere tid har mange innsett at en slik tilnærming er begrenset og ikke favner helheten og sensitiviteten i menneskets seksualitet (Heiene og Thorbjørnsen 2011:139). På tross av denne svakheten ved en pliktetisk tilnærming rommer den elementer som kan være en styrke innenfor kristen seksualetikk. Den kan eksempelvis være med på å sette ord på absolutte grenser for seksuelle overgrep og krenkelser. Forbudet mot å skade andre er videre et viktig krav innenfor pliktetikken. Mennesker skal behandles som mål i seg selv, ikke bare som et middel til egen nytelse.

I nyere tid har dydsetikken hatt en større innflytelse på seksualetikken enn tidligere. Dette perspektivet har et fokus på hvem vi som mennesker vil være, heller enn på våre handlinger. Den fremhever personlige egenskaper og hvilke holdninger som uttrykkes gjennom våre relasjoner. Dette kan si noe om hvordan vi er som mennesker. Når slike perspektiver trekkes fram i seksualetikken kan man evne fange opp hvordan seksualiteten kommer til uttrykk gjennom holdninger og menneskelig kommunikasjon. Dette gir en mer helhetlig tilnærming enn når man bare fokuserer på seksuelle handlinger (Heiene og Thorbjørnsen 2011:141).

3.1.3 Sexindustrien og dens menneskesyn

Kommersialiseringen av i hovedsak kvinnekroppen og jaget etter egen nytelse representerer fundamentet for sexindustriens eksistens og stadige vekst (Jyrkinen 2012:13-18). Sexhandel er intet nytt fenomen; men industrialiseringen, globaliseringen og synliggjøringen av kommersiell sex har skapt radikale forandringer i hvordan den utspiller seg. Dette har mangedoblet antall former og kvantum av kommersiell sex, økt hastigheten på handelen og ikke minst profitten til entreprenører innenfor industrien. Sett i forhold til den store utbredelsen og konsekvensene av sexindustrien har det vært begrenset fokus på dette innenfor forskning og akademia.

Sexindustrien rekonstruerer og reproduserer menneskets seksualitet og forståelse av kjønn og seksuelle forhold. Den skyggelegger grensene for det uakseptable og akseptable, og videre grensene for det lovlige og ulovlige (Jyrkinen 2012:13-18). I følge Coy m.fl (2012:186) skaper den i tillegg en usynliggjøring av den asymmetriske maktbalansen mellom menn og kvinner innenfor sexindustriens rammer. Kjøperne er i de aller fleste tilfeller menn med et ønske om seksuell nytelse. Selgerne er i stor grad kvinner som kommer fra økonomisk sårbare områder (Leidholdt 2003:171). Industrien er hovedsaklig kontrollert av menn, men assistert av kvinner.

Kommersialiseringen av sex kan bli betraktet fra “den suverene” sexkonsumentens perspektiv; vedkommendes seksuelle behov er tilstede, og fordi konsumenten uttrykker et ønske om å konsumere sex står markedet klart til å oppfylle ønsket. I vestlige samfunn dominerer en forståelse av at mennesker har seksuelle behov heller enn ønsker og at menneskets seksualitet i stor grad er formet av biologiske behov. Denne tankegangen gjennom syr argumentene til forsvarerne av sexindustrien. Mennesker dør ikke på grunn av mangel på sex, slik som ved hungersnød og feilernæring (Jyrkinen 2012:13-18). En slik type biologisk argumentasjon gjør det mindre legitimt å sette spørsmålsteget ved etterspørselen etter prostitusjon og menneskehandel (Jeffreys 2012:79).

Altman (2001:62) poengterer at man må vekke mennesker opp fra denne behov og nytelsestankegangen som er en del av det moderne konsum samfunnet. Dette fordi den indirekte og direkte oppfordrer til å sette seg selv og sine lyster høyere enn andre mennesker og videre utøve en krenkende seksuell adferd. Dette kommer eksempelvis fram gjennom menneskehandelproblematikken som er en del av denne industrien.

Pornografi representerer en viktig del av sexindustrien. I følge Stark og Hodgson (2003:20) blir forbindelsen mellom pornografi og menneskehandel ofte oversett. Gjennom eksempelvis bilder, filmer og ikke minst internett fremstiller pornografien voldelig seksuelle handlinger som erotiske. Dette bidrar til å tøy menneskets grenser og normalisere både bruk av pornografi og slik adferd (Hughes 2003:115). Disse mediene viser alt fra utnyttelse av kvinner i prostitusjon, incest, voldtekt og seksuell trakassering. Halliker bruker pornografi for å lære

opp kvinnene til og oppføre seg som prostituerte. 30% av kvinnene i et forskningsprosjekt oppga at hallikene utsatte de for ydmykende scener henter fra pornografien for at de skulle bli ordentlig prostituerte (Stark og Hodgson 2003:21). I følge Hughes (2003:116) muliggjør internett en stadig voksende distribusjon av pornografi, inkludert ekstremt voldelig pornografi og barnepornografi. Dette har økt den seksuelle utnyttelsen av kvinner og barn som blir ekstremt synlige og blottet. Mennene på sin side opplever mer privatliv og anonymitet hva angår både å utnytte kvinnene direkte og å anvende pornografi.

3.2 Myndiggjøring

Dette kapittelet vil belyse kirkens diakonale rolle som myndiggjøringskaper. Det vil innledningsvis gi en kort innføring i begrepet myndiggjøring fra et teologisk ståsted for og deretter sette søkelys på en konkret side ved myndiggjøringsbegrepet, nemlig hvordan kirken kan være en myndiggjørende aktør i møte med nigerianske kvinner utsatt for juju. Jeg framhever denne åndelige dimensjonen av myndiggjøringsbegrepet fordi de nigerianske kvinnene er en stor gruppe menneskehandelfre i Oslo, videre fordi mange av informantene jobber nært med denne gruppen, og fordi kirken står i en særstilling i forhold til å gå inn i problematikken. I lys av problemstillingen vil denne redegjørelsen kunne bidra inn mot analysen av kirkens diakonale rolle i møte med de nigerianske kvinnene som opplever seg bundet til juju- pakter og derfor ikke våger forlate prostitusjonen. Likevel er det viktig å fremheve at myndiggjøringsbegrepet ikke kan skilles fra resten av perspektivene i avhandlingen da det å skape myndiggjøring er forankret i kirkens diakonale identitet og oppdrag, være seg på det politiske eller individuelle plan.

3.2.1 Diakoni og myndiggjøring

Kirkens diakoni skal i sin helhet ha en myndiggjørende effekt på mennesker. I følge Nordstokke (2010:46) viser begrepet til den bibelske skapelsesforståelsen der hvert eneste menneske er skapt i Guds bilde, helt unik, uavhengig av nåværende livssituasjon. Videre rommer begrepet en forståelse av at Den hellige Ånd fortsetter å gi mennesker kraft og utrustning, spesielt de som sjelden eller aldri får mulighet til å bruke stemmen sin. Myndiggjøring kan også forstås som verdiggjøring av mennesker. Helt konkret betyr det å

utøve en diakoni som styrker folks verdighet og gir de mulighet til å være subjekter i kirken og i samfunnet. Dette krever en diakonal tilnærming og praksis som favner mennesker, har tro på de og beveger seg inn i de ulike områdene av deres liv som er i behov av oppreisning. For å kunne gjennomføre dette må diakonien hele veien jobbe for å jevne ut skjeve maktforhold slik at en myndiggjøring kan finne sted (Nordstokke 2010:46).

3.2.2 Kristendom og juju

En stor andel av de som er utsatt for menneskehandel i Oslo er kvinner fra den sørlige delen av Nigeria. Området preges både av kristendom og tradisjonell afrikansk tro (Årsvoll 2009:26). Man ser at juju som er en type voodoo brukt innenfor afrikansk tradisjonell tro brukes til å fastholde nigerianske menneskehandellofre i prostitusjon.

Religion er for de fleste nigerianske ofre for menneskehandel hovedfortolkningsrammen de betrakter livet igjennom (Rasmussen 2011:32-45). I følge Årsvoll (2009:31) blir menneskers problemer i Nigeriansk kristendom ofte forklart ved å peke på at onde makter har innflytelse i livene deres. I tillegg til å være meget religiøst anlagt har mange av kvinnene symptomer på PTSD (post traumatisk stress syndrom) (Rasmussen 2011:32-45). Kvinnene relaterer psykiske og kroppslige symptomer slik som panikkangst, mageproblemer, søvnproblemer og pusteproblemer til jujukrefter. Dette er med på å forsterke troen på at overnaturlige krefter har innflytelse på offerets liv.

Grensene og skjæringsfeltene mellom religion og psykiatri er både vanskelige og viktige. Det er en risiko for at man overdiagnostiserer og patologiserer kulturelle og religiøse opplevelser som er normale i opprinnelseslandet. På den andre siden er det også fare for at man underdiagnostiserer og lar kulturelle forklaringer dekke over at en person faktisk trenger psykisk hjelp. Ulike aktører arbeider aktivt med å integrere religion og religiøs språkbruk i de terapeutiske sammenhengene, dette for å bygge bro til kvinnenes verdensbilde. Eksempelvis anbefaler flere en kombinasjon med kristen sjelesorg og terapi (Rasmussen 2011:32-45).

I forbindelse med at et offer for menneskehandel forlater prostitusjonen opplever mange sosialarbeidere at kvinnens tro intensiveres. Dette viser at den evangeliske tro kan oppleves

som en vei til et normalisert liv. Flere som jobber med kvinnene uttrykker at kristendommen fremfor alt gir trygghet i en utrygg tilværelse. Forståelsen av at de onde kreftene som påvirker en alltid kan overvinnes av Guds kraft har stor betydning for mange tidligere ofre for menneskehandel.

I følge Rasmussen (2011:32-45) er kristendommen en foretrukken mestringsstrategi blant mange nigerianske kvinner og et samarbeid med kristne menigheter kan derfor hjelpe kvinnene ut av prostitusjonen og til videre livsmestring. Dale og Daniel (2011:319) peker på at undersøkelser gjort av kvinner som har vært ofre for seksuelle overgrep og krenkelser viser at ulike typer religiøse ressurser kan bidra til helbredelse. Eksempelvis uttrykker en del kvinner at de har blitt satt fri fra ettervirkningene av overgrepene gjennom det kirkelige nettverket, åndelige krefter, bønn og tilbedelse (Dale og Daniel 2011:320). Det er likevel viktig at troen ikke betraktes som en lettvinnt mirakelkur. Kristendommen fjerner ikke alltid alene den dype traumatiseringen kvinnene sliter med (Rasmussen 2011:32-45). Mennesker som arbeider med kvinnene bør bevare et kritisk blikk på kristendommens innflytelse. Kristendommen er et element som kommer utenfra og som på grunn av sitt demoniserende perspektiv skaper en konflikt med afrikansk tro (Rasmussen 2011:32-45). Det ligger en utfordring i det å arbeide med denne splittelsen og opprettholde respekten for kvinnes opplevelse av verden.

For å konkretisere hvordan kristendommen kan være til hjelp for nigerianske kvinner utsatt for menneskehandel viser Rasmussen til erfaringer gjort av en prest som arbeider på feltet. Prestens erfaring er at troen skaper tillit og kontakt med kvinnene og det hjelper henne til å relatere seg til deres virkelighet. Det at kristendommen lenge har problematisert spørsmål knyttet til seksualitet og prostitusjon gir kristne aktører et sterkt utviklet begrepsapparat i forhold til problematikken. Videre understreker Rasmussen at mange ofre for menneskehandel sliter med skam og skyldfølelse. Her kan kristendommen peke på deres menneskeverd og på hvordan Gud ser på de (Dale og Daniel 2011:318).

Rasmussen understreker at også kristne kirker i Nigeria vil kunne spille en viktig rolle som nettverk og samarbeidspartnere. Dette blant annet på grunn at det viser seg at det finnes kristne prester i Nigeria som samarbeider med menneskehandlerne og selv tjener på

menneskehandel. Ved å ha nær kontakt med menigheter og skape bevisstgjøring blant ledelsen og menighetsmedlemmer kan man forhåpentligvis forebygge menneskehandel da mange menigheter huser bakpersoner (Rasmussen 2011:32-45).

3.3 Kirke og politikk

For å kunne undersøke kirkens politiske muligheter i forhold til å være med på og bekjempe menneskehandel på det strukturelle plan ønsker jeg å sette søkelys på utvalgt samfunnsvitenskaplig og teologisk teori omhandlende kirkens politiske rolle.

Innledningsvis vil hovedprinsippene i den lutherske toregimentslæren belyses. Den er relevant ved at den kan bidra med å løfte fram perspektiver på den norske kirkes rammer for politiske involvering i møte med menneskehandelproblematikken. I tillegg mener jeg perspektivene er relevante i analysen av kirken som en økumenisk størrelse da de blant annet kan bidra til en diskusjon rundt kirkens og myndighetenes politiske domene.

Videre vil frigjøringsteologi komme i fokus. Den er relevant med tanke på at den har inspirert og fortsatt inspirerer kirken og diakonale aktører til å løfte blikket og identifisere de urettferdige strukturene som holder mennesker nede i undertrykkelse og nød. Videre har den influert kirken til å være politisk aktiv og en pådriver i forhold til rettferdighetsspørsmål.

Til sist vil kapittelet politisk påvirkning supplere med perspektiver som bidrar til undersøkelsen med å komme med konkrete og virkelighetsnære refleksjoner rundt det offentlige myndighetssystemet, og hvordan kirken og sivilsamfunnet kan forholde seg til dette.

3.3.1 Toregimentslæren

I følge Tønnessen (2011:191-206) har mange regnet luthersk teologi som konservativ når det gjelder kirkens forhold til det offentlige maktapparatet og samfunnet for øvrig. Man har i stor grad vektlagt kirkens rolle i forhold til å forkynde evangeliet rent og sakramentene rett. Dette har i mange tilfeller resultert i en tilbaketrukket og lite samfunnsinvolvert kirke. Det er

likevel viktig å bemerke seg at dette ikke representerer hele bildet. Gjennom historien har den lutherske kirke handlet politisk ofte i påberopelse av å være apolitisk. Dagens norske kirke har i mange sammenhenger en aktiv politisk stemme, og grensene for dens politiske involvering er en pågående debatt. I møte med menneskelig urettferdighet som menneskehandel blir nettopp en slik debatt viktig å gå dypere inn på da problematikken blant annet krever en politisk og strukturell tilnærming. Spørsmålet blir da hvordan kirken skal posisjonere seg i forhold til dette. Toregimentslæren innenfor luthersk teologi setter søkelys på nettopp dette forholdet mellom kirke og stat. Prinsippene for læren kommer til uttrykk i Martin Luthers skrift fra 1523 og Confessio Augustana artikkel 28.

Læren ønsker å tydeliggjøre at Gud styrer verden på forskjellige områder som ikke må iblandes hverandre. Disse to områdene er det verdslige og det åndelige regiment (Tønnessen 2011:191-206). En av årsakene til at Luther ønsket en utarbeidelse av denne læren handlet om situasjonen i samtiden. Luther mente at kirkelige autoriteter hadde blitt verdens herskere, samtidig som staten brukte sin autoritet i åndelige anliggende. Dette var i følge Luther en uholdbar situasjon (Bonino 1983:23).

I det åndelige regimentet styrer Gud gjennom evangeliet. Her kan kirken bare anvende ordets makt. I det verdslige regiment styrer Gud gjennom "sverdet". Sverdet gir det verdslige regiment mulighet til å påtvinge lover og dømme etter lovene. Som vi ser så blir det trukket en grense for kirkens makt. Kirkens makt ligger i å forvalte sakramentene og å lære evangeliet. Den skal ikke utføre rene politiske handlinger (Heiene og Torbjørnsen 2011:221).

Distinksjonen mellom regimentene har ofte ført til en vektlegging av deres separasjon fremfor Luthers poeng om at Gud utøver sin makt gjennom begge (Tønnessen 2011:191-206). Luther har en positiv tilnærming til politiske makter og myndigheter og avviser åndelig isolasjon og tilbaketrekkelse. Guds suverenitet omhandler også den politiske sfære, dette betyr at mennesket må tjene Gud både i den politiske arenaen og i de kristne fellesskapene (Bonino 1983:23).

Blant lutherske teologer i Norge er det idag i teorien enighet om at de viktigste prinsippene i toregimentslæren er skjelning og ikke splittelse, avvisning av sammenblanding og statens egenlovmessighet. Likevel er det i praksis uenighet om i hvilken grad prinsippene begrenser

kirkens politiske engasjement (Klefstad 2010:15). I følge Tønnessen (2011:191-206) vekker toregimentslæren ubehag hos samfunnsengasjerte og politisk orienterte teologer og kirkeledere. De identifiserer den som en teologisk tankemodell som hindrer kirkelig politisk engasjement, i motsetning til frigjøringsteologien. Frigjøringsteologien har kritisert toregimentslæren for å hindre et aktivt kirkelig arbeid for å skape rettferdighet og løfte fram de svakeste (Heiene og Thorbjørnsen 2011:223).

3.3.2 Frigjøringsteologi

I følge Tønnessen (2011:201-202) har kirkene i sør og den profetiske tradisjonen vært en hovedinspirator for en endring av teologi i retning av en politisk og sosialt bevisst kirke. Frigjøringsteologien har vært en slik inspirator. Jeg ønsker å sette søkelys på frigjøringsteologien da den ser det som kirkens oppgave å tale profetisk mot undertrykkelse og kjempe for alle menneskers frigjøring og rettferd. Selv om dens hovedfokus er på fattigdom er den relevant i møte med menneskehandelproblematikken fordi dens praktiske fokus gjør teologien levende og utfordrer kirken til å identifisere urettferdighet og ta et oppgjør med den. Teologiens historiske og nåtidige betydning i en norsk diakonal kontekst gjør den meget aktuell i en videre diskusjon av de kirkelige aktørenes politiske rolle i møte med menneskehandel.

Et viktig kjennetegn ved frigjøringsteologien er at den integrerer teologi og politikk, noe som står i kontrast til tradisjonell luthersk teologi der disse er atskilt. I sin tidlige fase hentet teologien inspirasjon fra marxismen, dette gav den et radikalt teologisk og politisk uttrykk (Tønnessen 2011:201-202). Et annet viktig kjennetegn er at den hevder at teologi er “kritisk refleksjon over praksis” (Nordstokke 2011:59-60). Dette innebærer en kritikk av klassisk teologi, som har som mål å være universell og tidløs. I motsetning til denne forstår frigjøringsteologien seg som kontekstuell teologi. Dette betyr at kirkens arbeid skal finne sted der de undertrykte er, noe som krever en diakonal praksis som befinner i den faktiske virkeligheten. Det er behovene i verden som setter agendaen for kirkens praksis (Nickoloff 1996:261).

Frigjøringsteologene har særlig vektlagt den politiske siden av Jesu liv. Jesus ble sett på som en trussel for datidens politiske og religiøse maktapparat. Dette fordi han stilte seg kritisk til de mektiges autoritet og aktivt fordømte undertrykkelse og forskjellsbehandling av mennesker (Nickoloff 1996:196-211). I følge frigjøringsteologien ønsker den samme Jesus også idag å frigjøre mennesker fra alle typer slaveri. Kirkens oppgave i dagens verdenssamfunn er å virkeliggjøre denne frigjøringen av mennesker. Gutierrez fremhever at kirkens ansvar for å frigjøre medmennesker omfatter både vår neste på individplan og på makroplan (Nickoloff 1996:115).

Frigjøringsteologien har satt sitt preg på norsk diakonisyn og praksis. Det kommer blant annet fram i holdningene og prioriteringene til norske bistand- og misjonsorganisasjoner, og i Den norske kirkes plan for diakoni som vektlegger en kamp for rettferdighet (Plan for diakoni 2008:7). I følge Nordstokke (2011:59-60) har kirkens diakonale praksis blitt økt bevisst på at man skal jobbe sammen med mennesker, ikke for mennesker. Dette skaper rom for at marginaliserte grupper for mulighet til å være med på endre egne livssituasjoner istedenfor ovenfra og ned metoder. Deltakelse og myndiggjøring har blitt nøkkelkosepter i diakonal praksis. For at en myndiggjøring skal kunne skje er viktig å huske at dette alltid krever en endring i det urettferdige maktforholdet. Utfordringer knyttet til urettferdige maktballanser er noe kirkens diakonale praksis til en hver tid må løfte fram (Nordstokke 2011:59-60).

3.3.3 Politisk påvirkning

I følge Maggay (2010:175-180) har kirken gjennom verdenshistorien gjort en viktig innsats i forhold til å ta vare på og kjempe for mennesker som lider nød. Eksempelvis tok kristne under romertiden vare på barna til kvinner i prostitusjon og gladiatorer. Denne tradisjonen med kristen nestekjærlighet fortsetter idag gjennom et stort antall diakonale organisasjoner og institusjoner på verdensbasis. Videre spiller lokale kirker ofte betydningsfulle roller i møte med sosiale problemstillinger.

På det politiske området har kirken vært mer tilbaketrukket. Kirken har vært lite involvert i prosesser for å bedre demokratiske institusjoner, og de har vært motvillige i forhold til å konfrontere politiske makter og myndigheter. Innimellom har det reist seg kirkelige aktører

som har våget tale myndighetene midt imot, eksempelvis Desmond Tutu og Martin Luther King. Likevel er det i det store og hele et fåtall kirkelige representanter som ser det som sin oppgave å holde maktapparatet ansvarlige ved identifisert urettferdighet.

Hun viser til et sitat av Martin Luther King for å belyse viktigheten av politisk engasjement:

We are called to play the Good Samaritan on life`s roadside, but that will only be an initial act... we must come to see that the whole Jericho road must be transformed so that men and women will not be constantly beaten and robbed as they make their journey on life`s highway. (Maggay 2010:176)

Luther (1964:45) hevder at den som ikke gjør motstand mot det onde, er like innblandet i det onde som den som utfører den. Dette betyr at dersom man lar urettferdigheten råde uten å protestere, er man i virkeligheten i samarbeid med den. Maggay (2010:175-180) understreker at det er kirkens oppgave å snakke med profetisk røst og sette ord på de urettferdige strukturene som er en del av det politiske maktapparatet. Den skal være en stemme for de stemmeløse. Poenget er ikke at kirken skal herske over strukturene i samfunnet. Heller ikke at kirkelige aktører skal ta plass i maktapparatet eller fremme egne interesser som en maktblokkade.

I følge Maggay (2010:175-180) er mennesker og institusjoner i en relasjon som enten styrker eller svekker hverandre. Menneskelig urett og nød kan ofte være forårsaket av institusjoner, de har en evne til å gjøre mennesker onde, men de blir også gjort onde av oss mennesker. Hvis vi ikke er på vakt, vil selv institusjoner med gode intensjoner utvikle en egen logikk og kontrollbehov som beveger seg vekk fra dens egentlige formål. I dagens verdensamfunn finner man eksempler på at prinsipper og kjerneverdier blir ofret på alteret til fordel for institusjonell vekst. Våre institusjonelle verktøy, teorier og systemer blir mekanisert og universalisert. Sterke byråkratiske offentlige institusjoner har i noen tilfeller den evne at den reduserer oss til mennesker som ikke er istand til å forandre systemet (Maggay 2010:175-180).

Falk (2005:132) påpeker at individets og sivilsamfunnets evne til å skape forandring i systemene må sikres av myndighetene gjennom å gi stort rom til individenes politisk

deltakelse. Individuer må få rom til å uttrykke egne ideer og influere prosessene og beslutningene som skal taes. Idealet må være en lik tilgang til politisk deltagelse. Videre hevder Falk at det er essensielt at myndighetssystemet utvikler mekanismer som utfordrer maktutøvelsen til mennesker som sitter i offentlige posisjoner på ulike statelige nivåer. Dette kaller Falk prinsippet om en “ansvarliggjøring” av myndighetene. Et annet prinsipp som henger nært sammen med dette er viktigheten av en gjennomsiktighet. De offentlige systemene må preges av en åpenhet og forutsigbarhet som bidrar til å bygge tillit mellom offentlige institusjoner og aktører i sivilsamfunnet. Denne åpenheten må være forankret i en sterk kunnskaps- og informasjonsbase. Man må utvikle avsky mot offentlig hemmelighold og skulte handlinger og agendaer (Falk 2005:132).

Fordi menneskehandel er et multidimensjonalt problem hevder Goschin m.fl (2009:231) at det krever en omfattende mobilisering og samarbeid mellom internasjonale organisasjoner, offentlige institusjoner og andre aktører i sivilsamfunnet. Dette er også noe Greta rapporten (2013:56) fremhever med norske myndigheter og sivilsamfunn for øyet. Menneskehandelen berører i stor grad psykologiske og etiske problemstillinger. Dette gjør kirkelige og diakonale aktører til viktige samarbeidspartnere både på nasjonalt og internasjonalt nivå (Goschin m.fl 2009:231).

I følge Gramsci`s tenkning utgjør sivilsamfunnet fundamentet til den sosiale virkeligheten, og sivilsamfunnet har på den måten makt til å endre den sosiale virkeligheten (Cox 2005:104). Gill (2005:155-157) peker på at det ligger store muligheter for endring av samfunnsproblemer når aktører og bevegelser i sivilsamfunnet samarbeider. Dette er hva Gramsci kaller utviklingen av en kollektiv felles vilje. Videre fremhever Gill (2005) at man idag ser at kollektiv mobilisering og handling i stor grad omhandler temaer knyttet til sosial rettferdighet, solidaritet og frihet. Mulighetene til å utvikle globalt nettverk og mobilisering styrkes av moderne teknologi og kommunikasjonsmidler (Gill 2005:155-157).

4. Metode: Den kvalitative forskningsprosessen

Hensikten med denne studien er som beskrevet å undersøke hva kirken i Oslo gjør i møte med seksuell utnyttelse av kvinner, for å videre analysere hvordan kirken kan spille en sterkere rolle. Kvalitativ metode var et naturlig valg da jeg ønsker å gå i dybden på hvordan kirken oppfatter sin diakonale rolle, hvordan de arbeider mot problematikken og på hvordan de kan spille en mer betydningsfull rolle. Jeg har benyttet meg av semistrukturert intervjuform da denne innsamlingsmetoden synes å gi meg fyldige og innholdrike beskrivelser hva angår den videre analysen min. Semistrukturerte intervjuer kjennetegnes ved at man på forhånd har bestemt hovedspørsmål, men uten å fastsette rekkefølgen og spørsmålsformuleringene i detalj (Ryen 2002:99). Videre har jeg hatt en temasentrert tilnærming, noe som innebærer en sammenligning av informasjonen som kommer fra alle informantene om hvert tema (Thagaard 2009:171).

Den kvalitative forskningsprosessen kan ifølge Thagaard (2009:30) knyttes til en syklisk modell. Dette betyr at de ulike fasene i forskningsprosessen overlapper hverandre samtidig som de forskjellige delene av undersøkelsen gjensidig påvirker hverandre. Hun beskriver det som en runddans mellom teori, metode og data. Thagaard (2009) argumenterer for at en grundig gjennomgang av forskningsprosessen er nødvendig for å kunne vise kvaliteten på forskningsarbeidet. Dette kapittelet har av samme grunn som formål å belyse de valgene og framgangsmetodene som ble tatt under forskningsprosessen og diskutere og reflektere over hvordan dette kan ha påvirket innsamlingen og fortolkningen av datamaterialet.

Kapittel 4.1 belyser egne erfaringer og teoretiske perspektiver på forarbeidet og planleggingen av den forskningsprosessen. I kapittel 4.2 redegjøres det for hva slags metode som ble brukt i rekrutteringen av utvalget. Kapittel 4.3 setter søkelys på forskningsetikk og deretter belyser kapittel 4.4 erfaringer knyttet til intervjusituasjonen. Kapittel 4.5 gir en fremstilling av analyse- og tolkningsprosessen av datamaterialet. Kapittel 4.6 presenterer data og intervjupersonene og til slutt vil kapittel 4.7 diskutere styrker og svakheter ved min tilnærming til undersøkelsen.

4.1 Forarbeid og planlegging

Å gjøre feltarbeid i egen kontekst har både sine fordeler og baksider. Thagaard (2009:79) skriver at det kan være lettere å oppnå forståelse av informantenes situasjon ved studier av egen kultur. Dette fordi forskeren deler mange av de samme erfaringene som informantene. Videre kan det være lettere å få tilgang til feltet. Min bakgrunn som engasjert i Maritastiftelsens arbeid rettet mot kvinner i prostitusjonsmiljøet i Oslo har gitt meg en del kunnskap om problematikken og videre et nettverk som var gunstig i planleggingen av studien. Skulle studien vært gjennomført i en ukjent kontekst hadde det mest sannsynlig vært mer utfordrende å navigere seg i organisasjons- og kirkelandskapet. Videre hadde det krevd en mer omfattende planleggingsprosess i forhold til å sette seg inn problematikken i den fremmede konteksten.

Thagaard (2009:79) peker på en utfordring ved å undersøke områder i egen kultur, nemlig at den felles erfarings- og kunnskapsbakgrunnen som forsker og informant har, kan føre til at forskeren har problemer med å stille spørsmål ved forhold som synes selvsagte innenfor kulturen. Dette er en utfordring jeg har forsøkt ha en bevissthet rundt både i planleggingen av undersøkelsen og i mitt møte med informantene og tolkning av data. Jeg har hele veien prøvd å ha en åpent blikk, se situasjonen utenfra og utfordre egne fordommer og forutinntatte meninger. Likevel er det vanskelig å vite i hvilken grad dette har latt seg gjøre da kulturelle diskurser og meninger kan være en dyp del av egen identitet.

I planleggingsfasen var jeg innom tanken om å gjøre liknende studier i Sverige eller Danmark, jeg vurderte også om jeg skulle gjøre et komparativt studie mellom aktører i Stockholm og Oslo. Dette kom jeg fram til ville bli for omfattende i møte med oppgavens begrensede omfang og tidsramme. Problematikken er meget kompleks i seg selv, så det å fokusere på en mer kjent kontekst mener jeg har kunnet bidra til at jeg har kunnet gå dypere inn i problematikken enn hvis jeg hadde valgt en ny kontekst. De omfattende dimensjonene ved problematikken har også krevd at jeg både under planleggingen og gjennomføringen av undersøkelsen gang på gang har måttet være meget bevisst på å ha forskningsspørsmålene klart for øyet.

I planleggingsfasen brukte jeg en del tid på å lese litteratur om emnet, både på internett og i bøker. Jeg undersøkte hva som hadde blitt forsket på for å finne ut hvilke dimensjoner av menneskehandelproblematikken som var i behov av ytterligere forskning. Gjennom denne prosessen fant jeg raskt ut at det var forsket lite på det området som særlig engasjerte meg: “Kirkens rolle i møte med menneskehandelproblematikken”.

4.2 Rekruttering av utvalg

Jeg benyttet meg av strategisk utvalg, det vil si at informantene mine ble valgt fordi de hadde egenskaper eller kvalifikasjoner som var strategiske i forhold til problemstillingen og undersøkelsens teoretiske perspektiver (Thagaard 2009:55-56). Videre representerte utvalget mitt et tilgjengelighetsutvalg, det vil si at de på ulike måter var tilgjengelige for min forespørsel, og at de ut i fra den takket ja til å være med. Noen takket nei, og begrunnet det med mangel på kunnskap om temaet eller mangel på tid.

Mine informanter skulle representere kirken i Oslo i vid forstand, med et særlig fokus på kirker og diakonale organisasjoner som på en eller annen måte har mye eller noe kontakt med problematikken. Grunnen til at jeg ønsket denne egenskapen er fordi en viktig del av studien har til hensikt å undersøke hva kirken gjør, derfor ble det naturlig å ha en hovedvekt av informanter som på et eller annet plan berører temaet. Videre var jeg opptatt av at informantene skulle representere ulike diakonale organisasjoner og menigheter, og at det var en bredde i alder og kjønn. Dette var noe jeg i stor grad fikk gjennomført og med det unngikk jeg at variasjonen i utvalget mitt ble begrenset, noe som kan være en fare ved bruk av tilgjengelighetsutvalg og ved bruk av snøballmetoden (Thagaard 2009:55-56). Jeg benyttet meg i liten grad av snøballmetoden. Ved et par anledninger rådet informanter meg til å ta kontakt med interessante kandidater, men først og fremst tok jeg selv direkte kontakt med aktuelle informanter. Min kjennskap til ulike organisasjoner og menigheter var til god hjelp her.

4.3 Forskningsetikk

Det er et forskningsetisk oppdrag å sette søkelys på menneskehandelproblematikken, men likevel på en nyansert og forsvarlig måte. I følge Ringdal (2013:456) skal de som er med i forskning informeres om prosjektets formål, metoder og eventuelle negative konsekvenser ved deltakelse. Videre skal det opplyses om at deltakelsen er helt frivillig. Dette var informasjon jeg gav informantene i forkant av intervjuet. I selve intervjusituasjonen klargjorde jeg innledningsvis for eventuelle usikre momenter og misforståelser da det var viktig for meg at informantene forstod prosjektets motivasjon, hensikt og frivillige karakter. Jeg fremhevet også at det var valgfritt om de ville svare på spørsmålene eller ikke.

Jeg har under hele forskningsprosessen hatt en bevissthet knyttet til å beskytte informantene. Ikke først og fremst på grunn av deres sårbarhet, men fordi en del av de jobber nært med en meget sårbar gruppe mennesker som det er essensielt å ivareta. Samtidig er det viktig å huske på at spørsmål om identifiserbare personopplysninger som angår informantenes privatliv kan være av særlig betydning for dem. I presentasjonen av informantene og underveis i analysedelen vil jeg derfor ikke bruke navnene deres, men nummer. Videre har jeg gjort noen endringer på kjønn og beskrivelsene av personene.

4.4 Intervjusituasjonen

I selve intervjusituasjonen benyttet jeg meg av båndopptaker for å både kunne være observant og tilstedeværende med hele meg. Dette var noe jeg spurte om lov til å anvende, noe alle informantene samtykket i. Jeg presiserte at lydbåndet ville bli slettet i etterkant av forskningsprosjektet og at det bare var jeg som hadde tilgang til det. Thagaard (2009:83) hevder at bruk av båndopptaker ikke alltid er udelt positivt. Intervjupersoner kan eksempelvis bli mer tilbakeholdne fordi de vet at de blir tatt opp. Som oftest forløp bruken av denne uten problemer, den hjalp meg til å være konsentrert i samtalen slik at jeg fikk mulighet til å stille relevante oppfølgingsspørsmål. Samtidig kunne jeg ved enkelte anledninger merke en viss anspenhet fra noen av informantene i begynnelsen av intervjuet. Noen uttrykte også unnskyldende at de følte at de ikke hadde så mye kunnskap når temaet "båndopptaker" kom på banen. Dette kan ha ført til en redusert åpenhet i innledningsfasen av disse intervjuene.

Noe som igjen kan ha påvirket den innsamlende empirien. Likevel mener jeg at dette ikke representerer en stor utfordring da nervøsiteten bare var bemerkelsesverdig i noen få av intervjuene og ikke varte lengre enn rundt 5 minutter.

I følge Ryen (2002:102) bør spørsmål formuleres generelt uten å angi retning. Dette var jeg bevisst på i utarbeidelsen av intervjuguiden, men også i selve intervjusituasjonen. Jeg forsøkte å stille åpne spørsmål, som på samme tid var tydelige og enkle å forstå. Jeg opplevde at det var en god flyt i intervjuene, og at atmosfæren var preget av åpenhet og gjensidig nysgjerrighet. Thagaard (2009:100) fremhever at intervjuguidens oppbygging bør ta høyde for hvorvidt spørsmålene kan oppleves som sensitive. I utformingen av intervjuguiden forsøkte jeg å ha dette i bakhodet ved å eksempelvis starte med mer lette temaer knyttet til informantenes arbeidshverdag og kirkens politiske rolle, for så å bevege meg inn på spørsmål knyttet til menneskeverd og seksualitet. Dette gjorde jeg for å lage en trygg plattform for ærlighet. De aller fleste informantene svarte åpent på spørsmålene av en litt mer sensitiv art, mens kroppsspråket til enkelte avslørte en viss form for usikkerhet eller nervøsitet. Ved at dette var noe jeg evnet lese i selve intervjusituasjonen klarte jeg å møte denne usikkerhet på en trygg måte, noe som igjen løsnet opp usikkerheten og førte intervjuet videre.

4.5 Analyse og tolkning av datamaterialet

Analyse- og tolkningsprosessen foregår parallelt med innsamlingen av data. Thagaard (2009:30) beskriver det som en dialog mellom forskerens egne forståelser og intervjupersonenes forståelser av fenomenet som studeres. Gjennom hele prosessen er det viktig at man reflekterer over hvordan materialet kan fortolkes. Dette betyr at tolkning og analyse vanskelig kan skilles fra hverandre, prosessen med å få oversikt over dataene krever at man som forsker tenker over deres betydning og utvikler perspektiver på hvordan dataene kan forstås. I min prosess kom dette blant annet til syne ved at dataene ledet meg dypere inn på perspektiver og tilnærminger jeg på forhånd ikke tenkte kom til å få like mye plass. Eksempelvis gjaldt dette informantenes vektlegging av spørsmål knyttet til seksualitet og nigerianske kvinner utsatt for juju. Repstad (2007:113) skriver at data ikke taler for seg selv, men må fortolkes. Når nye perspektiver dukket opp opplevde jeg at det krevde at jeg måtte ta gjennomtenkte valg på om det var riktig å bevege seg videre inn på disse. I dette ligger det det

en tolkning som fører til videre retning for undersøkelsen. Dette synliggjør en type fleksibilitet som er særegen for kvalitative forskningsopplegg (Thagaard 2009:30).

Selv om analyseprosessen foregår parallelt med datainnsamlingen kan man til en viss grad dele prosessen opp i ulike overlappende faser. Man går over i den siste fasen når man forlater feltet og informantene og setter igang med videre analyser, tolkning av dataenes meningsinnhold og utvikling av teori (Thagaard 2009:31). Etter at datainnsamlingen var avsluttet transkriberte jeg alle intervjuene ordrett. Følgelig gjorde jeg en grundig gjennomlesning av alle intervjuene. Jeg avventet den systematiske kategoriseringen da jeg først ønsket å danne meg et mer helhetlig bilde av hvordan de forskjellige informantene forholdt seg til de ulike spørsmålene. Dette var med på å synliggjøre enkelte hovedtema som jeg brukte som grunnlag for å lage temasentrerte kategorier. Disse kategoriene fungerte som et ypperlig utgangspunkt for den andre gjennomlesningen som var enda grundigere enn den første. Nå tok jeg tak i meningsinnholdet i hvert intervju og knyttet det til kategoriene. Med dette ble det enklere å utvikle en innsikt i informantenes forståelser av kirkens rolle i møte med menneskehandelsindustrien og sentrale underliggende temaer ble enda mer tydelige. Den økende innsikten i det som kom til overflaten i materialet virket inn på den videre kategoriseringsprosessen. Noe som igjen muliggjorde en ytterligere avgrensning og et dybdeblikk på det jeg identifiserte som sentrale tema. Thagaard (2009:151) vektlegger at kategoriseringsprosessen både er et analytisk hjelpemiddel og en begrensning. Den fremhever tendenser i materialet, på samme tid som den utestenger andre perspektiver. Kategoriene som kom til syne i innledningsfasen av analyseprosessen var i all hovedsak basert på informantenes egne formuleringer. Først senere i prosessen begynte jeg å knytte disse opp mot teoretiske tilnærminger. Årsaken til at jeg valgte denne framgangsmåten var fordi jeg ønsket å bevare en nær kontakt med informantenes forståelser da de representerte grunnlaget for den videre analysen og tolkningen. Jeg ønsket å unngå det Ryen (2002:162) kaller en ovenfra og ned analyse som søker å bekrefte forhåndsutarbeidede kategorier. Senere begynte jeg å trekke inn teoretiske perspektiver og i større grad knytte de forskjellige delene og nivåene sammen. I denne fasen opplevde jeg å få en økende dyptgående forståelse basert på det Thagaard (2009:159) kaller interaksjon mellom tendenser i dataene og egen forforståelse og faglige forankring. Det er nå hovedtolkningsprosessen pågår, noe som innebærer at man setter de fenomenene som studeres inn i en større sammenheng.

4.6 Presentasjon av data og fremstilling av intervjupersoner

Det er viktig å gjøre grundige refleksjoner rundt hvordan man skal presentere informantene og funnene i undersøkelsen. Jeg har valgt å dele analysekapittelet inn i to tematiske hoveddeler, som igjen er delt opp i ulike tematiske underkapitler. Analysen er empirisk orientert og bygger direkte på intervjumaterialet. Sitatene som brukes har ikke blitt redigert, men det spesifiseres hvilken informant som står bak setningen. Som nevnt har konfidensialitetsprinsippet og overveide hensyn til den sårbare gruppen informantene arbeider med gjort at jeg velger å nummerere informantene. Ved enkelte anledninger spesifiserer jeg om informanten jobber nært med kvinnene eller ikke. Dette mener jeg ikke representerer en fare for gjenkjennelse da mange av informantene er i samme situasjon. Spesifikasjonen var viktig for meg fordi den gir en økt forståelse for de kontekstuelle rammene som ligger bak formidlede perspektiver.

Intervjuene fant sted i tidsperioden mellom 01.02.13 og 01.04.13. De 12 informantene var en jevn blanding av menn og kvinner i en aldersgruppe fra 25 til 60 som jobber med menneskehandelproblematikken på et eller annet plan. De tilhører de diakonale organisasjonene Kirkens bymisjon, Marita Stiftelsen og Frelsesarmeen. Videre stiftelsen Substans, fair- trade bedriften Kingdom, Trefoldighetskirken, menigheten Filadelfia, Paulus menighet og Oslo katolske kirke. Jeg ønsket å ha en bred informantgruppe da undersøkelsen fokuserer på kirken i Oslo, og ikke en enkeltmenighet eller organisasjon. Dette var et valg jeg gjorde for å få økt innsikt i omfanget av kirkens arbeid rettet mot menneskehandel i Oslo, og ikke bare et dybdeblick inn i en enkelt aktørs eller kirkesamfunns arbeid. Det at informantene kommer fra ulike bakgrunner har i stor grad tilført undersøkelsen ulike perspektiver og tilnærminger til forskningsspørsmålene. Noe jeg også mener er en styrke med tanke på oppgavens diakonale flerfaglige perspektiv og for å evne løfte tematikken opp på den globale kirkes nivå.

4.7 Styrker og svakheter ved min tilnærming

Dette kapittelet belyser styrker og svakheter ved min tilnærming, dette ønsker jeg å gjøre for å øke troverdigheten til forskningsprosjektet. Selv om jeg hadde en del kunnskap før oppstarten av prosjektet bar undersøkelsen preg av å ha en eksplorerende karakter. Styrken ved dette er at

det har gjort det mulig for meg å bevare et åpen og søkende tilnærming. Videre har det åpent opp for et dypp dykk ned i et felt det er lite forskning på fra før. Thagaard (2009:207) fremhever at det er fortolkningen som gir grunnlaget for overførbarhet i kvalitative metoder. Problemstillingen blir da om tolkningene som utvikles innenfor et prosjekt også kan være relevante i et annet. Denne undersøkelsens overføringsverdi vil bli drøftet i siste kapittel.

Datainnsamlingsprosessen har blitt influert av min førforståelse og hva jeg anser som relevant i studien av hvilken rolle kirken kan spille i møte med seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel. En svakhet ved dette er at det kan ha gjort at jeg har utelukket viktige aspekter og innfallsvinkler til fenomenet som undersøkes. Studien kan også kritiseres for den flerfaglige tilnærmingen. Dette fordi ulike fagfelt står i et spenningsforhold til hverandre, og min sammenføring av disse kan svekke den enkelte fagfelt posisjon og særegne tilnærming. Videre kan det resultere i en mer rotete framstilling sammenlignet med det å ta utgangspunkt i perspektiver fra et fagfelt. Likevel var dette en beslutning jeg tok da problemstillingen krever en slik mangfoldig tilnærming, og på grunn av avhandlingens diakonifaglige karakter. Jeg har i stor grad opplevd prosjektets flerfaglige perspektiv som en styrke da det har evnet tilføre analysen et fyldigere og mer helhetlig bilde.

5. Analyse

Følgende kapittel analyserer innsamlet empiri ved hjelp av et diakonalt flerfaglig perspektiv. Analysen er delt inn i to hoveddeler, hvor første del omhandler menneskeverd, seksualitet og myndiggjøring og den andre delen kirkens politiske rolle.

Delene bidrar med ulike tilnærminger til oppgavens to forskningsspørsmål som har til hensikt å tilsammen besvare hovedspørsmålet: “Hvordan kan kirken spille en sterkere rolle i møte med seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel?”.

Kapittel 5.1 analyserer og diskuterer kirkens egen opplevelse av dens rolle som frigjører, og som en formidler av menneskeverd i møte med mennesker og samfunn som på ulike måter er en del av og berøres av menneskehandelindustrien.

Kapittel 5.2 løfter blikket opp på det strukturelle plan og diskuterer hvordan kirken oppfatter sin politiske rolle i kampen mot menneskehandelindustrien. Dette for å videre kunne undersøke hvordan kirken kan spille en sterkere politisk rolle og samtidig være sann mot sin identitet og teologiske forankring.

Innledningene i kapittel 5.1 og 5.2 vil gi en oversikt over underkapitlene og deres innhold.

5.1 Menneskeverd, seksualitet og myndiggjøring

Man kommer ikke utenom at spørsmål knyttet til menneskeverd, seksualitet og myndiggjøring berøres når man går dypere inn i menneskehandelproblematikken. Spesielt ikke når det er kirkens rolle som er i sentrum. Det kristne menneskesynet gir alle mennesker en ukrenkelig verdi og det har mye det skulle ha sagt om hvordan man som kirke og medmennesker kan være med på å løfte fram denne verdien. Når det gjelder spørsmål knyttet til seksualitet har kirken gjennom sitt sterke pliktetiske fokus ofte hatt et rykte på seg som en moralsk pekefinger aktør som fokuserer på de syndige aspektene ved sex. Dette kan stå i veien for å gi kirken legitimitet på å snakke tydelig om slike spørsmål uten å bli stemplet som

moraliserende. Likevel mener jeg det kan være fruktbart å bevege seg inn på problematikken da nettopp det at kirkens diakoni løfter fram verdier knyttet til menneskeverd og seksualitet kan ha en forebyggende effekt.

Kirkens diakonale rolle som frigjørere og myndiggjøringskaper angår mange ulike dimensjoner av menneskehandelproblematikken. Denne analysedelen vil i tillegg til å analysere spørsmål knyttet til kirkens rolle som formidler av menneskeverd og seksualitet ta for seg hvordan kirken kan ha en myndiggjørende effekt i møte med nigerianske kvinner som opplever seg bundet til menneskehandelindustrien gjennom juju- pakter.

Kapittel 5.1.1 vil ta for seg temaet kirke og seksualitet, kapittel 5.1.2 omhandler kirkens møte med sex- kjøperne og kapittel 5.1.3 belyser aspekter knyttet til menneskeverd i kirkens møte med kvinner utsatt for menneskehandel. Kapittel 5.1.4 diskuterer kirkens møte med nigerianske kvinner og dens bidrag i forhold til å skape myndiggjøring. Til sist følger et sammendrag i kapittel 5.1.5.

Empirien analyseres ved bruk av teologiske, samfunnsvitenskaplige og psykologiske perspektiver knyttet til kristent menneskeverd, seksualetikk, sexindustrien og myndiggjøring.

5.1.1 Kirke og seksualitet

Som tidligere nevnt blir seksualiteten i nyere kristen etikk sett på som et uttrykk for nærhet og kjærlighet mellom to individer. Videre vektlegges menneskeverdet som en basis for den kristne seksualetikken (Heiene og Thorbjørnsen 2011:136). Denne etikken står i sterk kontrast til menneskehandelindustrien som behandler i særlig grad kvinner og barn som objekter tilgjengelige for å gi menn nytelse (Jyrkinen 2012:13). Av den grunn er det interessant å undersøke hvordan kirken med sin forståelse av seksualitet forstår sammenhengen mellom menneskehandel og seksualitet og videre sin egen rolle i å imøtegå tematikken. Dette kan fortelle noe om hvilken rolle kirken kan spille når det gjelder å jobbe med spørsmål knyttet til seksualitet og menneskehandel. Med et ønske om å finne ut av dette spurte jeg informantene mine om hvordan de mener kirken forholder seg til spørsmål omhandlende sammenhengen mellom seksualitet og menneskehandel. Informant 1 svarte følgende:

Jeg syns ikke kirken forkynner og underviser nok om seksuell integritet. Kirken tar ikke et oppgjør med eget forhold til seksualitet, og da blir det helt feil å hoppe ned i søla og redde noen andre når du ikke først har reddet deg selv ut av den. (Informant 1)

Informanten er opprørt over det hun mener er en kirke som ikke tar spørsmål knyttet til seksualitet på alvor. Spesielt opprørt blir hun over at folk innenfor kirken prøver å hjelpe mennesker som er ofre for destruktive sider av menneskets seksualitet når de selv ikke har tatt et oppgjør med egen seksualitet. Ved min forespørsel begrunner hun dette videre:

Et velmenende hjerte kan ødelegge deg. Selv om du så gjerne vil hjelpe til så kan dette være ødeleggende hvis du ikke har en solid grunn av integritet, lidenskap, ydmykhet, kjærlighet. Dette er et tema som må snakkes om ikke ut fra: “å se på de stakkars prostituerte eller menneskehandelofre, vi må hjelpe de”, men heller dykke dypere inn i vår egen kultur og se på hvordan vi relaterer oss til seksualitet. Hvem er de mennene som kjøper sex? mange av mennene som kjøper sex er kristne menn, de går i kirken. (Informant 1)

Her klargjøres det at informanten mener at kirken begynner i feil ende når den jobber med menneskehandelproblematikk. Ut i fra hennes perspektiv skulle de heller begynt med å grave dypere i egen seksualitet. Hun begrunner dette ved å peke på at mange av de som kjøper sex er kristne menn. Det vil si at de er med på å opprettholde markedet for menneskehandel. Dette svekker kirkens integritet og kan være mer ødeleggende enn oppbyggende for kirken og dens arbeid rettet mot menneskehandelproblematikken.

Gjennom forståelsen av kirkens begrensede fokus på dybdene av menneskets seksualitet kommer det til overflaten en kritikk av en manglende dydsetisk tilnærming til seksualiteten. Som tidligere belyst i kapittel 3.1.2 graver et dydsetisk fokus på seksualiteten dypere i mennesket og søker å identifisere de ulike lagene av seksualiteten som kommer til uttrykk gjennom holdninger og menneskelig kommunikasjon (Heiene og Thorbjørnsen 2011:141). Dette er en tilnærming og innsikt informanten savner i kirken, og som hun mener representerer fundamentet for et videre arbeid rettet mot menneskehandel.

Hos Heiene og Thorbjørnsen (2011:135) kommer det fram at vi ofte ubevisst preges av et rollemønster og av kulturelle koder som forteller noe om hvordan seksualiteten vår bør eller ikke bør være. Informanten fremhever at kirken bør øke sin bevissthet rundt den påvirkning

vår kultur har på holdningen til seksualitet. Dette perspektivet sammenfaller med en dydsetisk tilnærming til menneskets seksualitet.

Informant 3 framhever betydningen av at kirken ikke må ha sex som tabu i forhold til å evne redusere etterspørselen for menneskehandel:

Vi bør ikke ha sex som tabu. I kristne sammenhenger snakker man ikke om det, sånt gjør man ikke, du vil ikke fremstå som han som ser på porno. Men egentlig så er det jo veldig mange som gjør det men som ingen vet om. Jeg tror ikke folk skjønner at offer for menneskehandel er i pornobransjen og. De tror at de velger det frivillig.
(Informant 3)

Informanten belyser et spenningsfelt som oppstår mellom mange kristne menneskers forståelse av at handlingen å se på porno er feil og lysten til å gjøre det likevel. Dette mener hun fører til en utvikling av tabuer knyttet til tematikken. Den opplevde tausheten og tanken om at "sånt gjør man ikke" retter mitt søkelys på den pliktetiske tradisjon. Informanten opplever at pornografi befinner seg innenfor den forbudte område innenfor seksualiteten, noe som igjen skaper taushet. Når informanten mener at det likevel er mange som benytter seg av pornografi kan man ane at denne pliktetiske oppfatningen av at pornografi er galt utfordres av det kommersielle markedet og naturalistiske krefter i vår kultur som løfter fram menneskekroppen som en isolert arena for selvtutfoldelse (Heiene og Thorbjørnsen 2011:137). Informantens oppfattelse av at det er vanlig blant kristne menn å benytte seg av pornografi i det skjulte kan videre peke på det Hughes (2003:122) skriver om at internett har skapt en voldsom ekspansjon av pornografien og videre gitt menn en økt tilgang, privatliv og anonymitet i bruken av dette.

Som tidligere belyst hevder Stark og Hodgson (2003:20) at forbindelsen mellom pornografi og menneskehandel ofte blir oversett. Denne problemstillingen sammenfaller med informantens perspektiv som trekker fram en eksisterende ubevissthet knyttet til at mange skuespillere i pornobransjen er utsatt for menneskehandel. Slik jeg forstår henne mener hun at dette fører til en mindre grad av total avhold mot pornografi i kirkelige kretser, og at en økt bevisstgjøring kunne minsket lysten til å benytte seg av dette. Denne oppfatningen deles av informant 5:

Når man snakker om porno i kristne sammenhenger handler det ofte om at det er galt på grunn av begjær, eventuelt en salgs form for utroskap og moralske begrunnelser. Men å snakke noe mer om pornobransjens skitne side, det har jeg allerede gjort, men jeg tror vi kan snakke mye mer om det. Det kan være en vel så god motivasjon for å holde seg unna porno. Det at du faktisk sitter og ser på en naken slave er ikke veldig opphissende i utgangspunktet. (Informant 5)

Igjen synliggjøres den pliktetiske tradisjonens innflytelse på hvordan kirken snakker om seksualitet. Nemlig et fokus på hva som er galt og hva som er tillatt å gjøre. I følge informanten skaper ikke den måten å belyse problematikken på nok motivasjon til å la vær å bruke pornografi, man trenger økt kunnskap. På den andre siden framhever den pliktetiske tilnærmingen at alle mennesker skal behandles som mål i seg selv, ikke som et middel til egen nytelse. Noe som også er en sentral del av den kristne forståelsen av menneskeverd. Dette menneskesynet bekreftes gjennom informantens forståelse av at det er lite opphissende å se på mennesker som tvinges til å utføre seksuelle handlinger. En dydsetisk tilnærming kunne hjulpet kirken til å gå enda dypere inn i denne dimensjonen. Den kunne analysert hvilke dypereleggende holdninger vi har til mennesker, om vi er genuint opptatt av vår neste som i denne sammenheng er dama i pornofilmen, eller om vi er mer opptatt av egen seksuell tilfredsstillelse.

Informant 1 kommer med konkrete forslag til hvordan kirken kan forebygge at menn begynner å kjøpe sex: “Kirken må virkelig fokusere mer på mennene. Jeg skulle likt å se et mann til mann program og at det blir utviklet undervisningsmateriell til unge gutter på ungdomsskole/videregående” (Informant 1). Vedkomne opplever at kirken må fokusere enda mer spesifikt på mennene og de unge guttene for å forebygge sexkjøp. Dette kan eksempelvis gjøres ved å utvikle et undervisningsmateriell. Hennes vektlegging av at man må påvirke de unge guttene viser at hun har tro på at kirken kan være med på å endre holdningene deres i en tidlig alder og at dette igjen kan redusere etterspørselen.

5.1.2 Kirkens møte med sexkjøperne

I følge Coy m.fl (2012:121) er mennene som kjøper sex en gruppe som ofte glemmes i debatter og forskning knyttet til prostitusjon og menneskehandel. Disse mennene er de som representerer etterspørselen i sexindustrien. For å kunne analysere hvordan kirken kan spille en rolle i å redusere etterspørselen etter menneskehandel har jeg spurt informantene om hvordan kirken kan møte sexkundene. Informant 12 svarte følgende:

Alle mennesker er omfattet av Guds nåde, også menn som gjør det, men det er klart at det utfordrer ganske dypt i oss. Når handlinger er veldig avskyelige eller egoistiske så er det også mye som har gått i stykker i det mennesket. Når man dehumaniserer et annet menneske i en sånn grad. Og det trenger og bygges opp igjen sånn at man møter de med veldig mye omsorg, men samtidig en fasthet på at vi må gjenreise menneskets verdighet, ens egen verdighet, og i forhold til sin neste, og den kan vi ikke tulle med. Å gjenreise menneskers moralske kompass tar ofte to til fire år. I den perioden så kan man trenge ganske strenge kjøpereregler for å bygge seg opp igjen. Vi tror ikke på sånn “quick fix”, du kan gå på en gudstjeneste å ta en godt valg, men det handler om å gå en prosess også. (Informant 12)

Informanten løfter innledningsvis fram en forståelse av at alle mennesker, uansett handlinger, kan motta den samme nåden fra Gud. Likevel tenker han at dette kan være utfordrende å forstå fra et menneskelig perspektiv. Videre mener han at de mennene som kjøper sex ikke er hele som mennesker, og trenger å få hjelp til og bygges opp igjen. Dette er noe han hevder kan ta lang tid, og man må være forsiktig med å tro på raske løsninger. Gjennom at kirken følger mennene personlig, gir de omsorg og samtidig fasthet kan mennene få gjenreist egen verdighet og samtidig lære å behandle kvinnene med verdighet.

Informanten ser på mennene både som ofre og aktører. Offerrollen synliggjøres i uttalelsen om at det er “mye som har gått i stykker i det mennesket” og hans oppfattelse av at kirken må hjelpe de. I kapittel 3.1.2 kom det fram at mennesket går igjennom en utviklingsprosess knyttet til egen seksualitet som ideelt sett resulterer i en integrert forståelse av egen seksualitet (Heiene og Thorbjørnsen 2011:135). Informanten mener at det har skjedd noe på veien i mennenes liv som har ødelagt denne utviklingen. Aktørrollen synliggjøres ved at informanten hevder at mennene ikke bare må ta et godt valg, men at de må gå i en langvarig prosess. Videre ansvarliggjør han mennene ved å si at de ikke kan tulle med kvinnenes verdighet. I lys

av den kristne seksualetikken ser vi at også informanten fremhever at det er et overgrep mot menneskeverdet når et menneske krenkes seksuelt (Heiene og Thorbjørnsen 2011:136). Et mer naturalistisk syn på seksualitet ville kanskje ikke ha den samme forståelsen av det å kjøpe sex da seksualiteten blir sett på som et isolert fysisk fenomen som har til hensikt å være kilde til egen nytelse.

Informant 9 har en annen tilnærming til kirkens rolle i møte med de som kjøper sex:

Spørsmålet er om hvordan kirken skal gå inn her uten å bli den gamle moraliserende stemmen som sier at sex hører til innenfor ekteskapet og seksualdrift er en vond greie. Man må på en måte innse at mennesker er mennesker og, og dersom du ikke har noe livssyn som tilsier det så er det ikke noe som står i veien for at man skal få utløp for sine seksualdrifter. For de ligger jo der. (Informant 9)

Informanten uttrykker skepsis mot at kirken skal bevege seg inn i sexkjøp problematikken. Dette begrunner hun med at kirken lett kan bli stemplet som moraliserende og med at det er lite man som kirke kan gjøre med mennenes seksualdrifter dersom de ikke har noe livssyn som tilsier noe annet. I sin argumentasjon om at kirken må passe seg for å bli den gamle moralske vokteren synliggjøres igjen den pliktetiske tradisjonens innflytelse. Informanten kommer ikke med forslag til en annen kirkelig tilnærming til seksualetikken. Vedkommendes forståelse uttrykker noen av de samme anliggender som et naturalistisk syn på seksualitet i oppfatningen om at “mennesker er mennesker” når det kommer til å få utløp for seksualdriftene. Dette er i følge Jyrkinen (2012:18) en forståelse man også finner hos forsvarerne av sexindustrien. Noe som igjen kan gjøre det mindre legitimt å sette spørsmålsteget ved etterspørselen etter prostitusjon og menneskehandel (Jeffreys 2012:79).

Informant 1 er opptatt av kirken som holdningskaper i møte med de som kjøper sex:

Vi må skape en motkultur. Det er ikke ved å være fordømmende, men ved å være eksempler ved å leve ut et sunt forhold til seksualitet. Dette kan influere andre mennesker. Det høres kanskje ut som et eventyr, men det er bibelsk. (Informant 1)

Der informant 9 setter en grense for kirkens domene og påvirkningskraft utvider denne informanten dette domene. Informanten mener helt tydelig at kirken må våge å nærme seg sexkjøp problematikken. Det kan den gjøre gjennom å ikke fordømme, men ved å være et

forbilde for andre mennesker ved å leve ut et sunt forhold til seksualitet. Dette begrunner informanten med å henviser til at det er en bibelsk måte å tenke på.

Informant 6 er også opptatt av holdningsendring: “Man kan ha ulike samtalegrupper om holdninger, forum der man kan snakke om menneskets verdi og også om kvinnens verdi og seksualitet” (Informant 6). Vedkommende mener at kirken kan forsøke endre menns holdninger til å kjøpe sex ved å arrangere samtalegrupper der man snakker om menneskeverd, kvinnens egenverdi og spørsmål knyttet til seksualitet. Countreras og Farley (2011:29) hevder som nevnt at mange menn som kjøper sex gjør kvinnen til seksualiserte kroppsdeler. Tveit og Skilbrei (2008:127) belyser et annet aspekt av årsaken til sexkjøp, nemlig at meningen kundene tilla kjøpet ikke bare handlet om egen tilfredsstillelse. De hevder det kan handle om menns følelse av avmektighet i møte med kjønnsspillet og forventningene til dem som menn. Selv om Countreras og Farley, samt Tveit og Skilbrei sine tilnærminger viser ulike dimensjoner av de underliggende holdningene som fører til sex- kjøp, forteller de begge noe om mennenes seksualitet, verdisyn og selvbilde. Dette sammenfaller med informantens fremheving av at sexkjøp handler om disse aspektene. Slike åpne samtaleforum som informanten trekker fram kan være viktige med tanke på å redusere sexkjøp da dette for mange er et skambelagt og stigmatisert tema de aldri snakker høyt om (Tveit og Skilbrei 2008:128).

5.1.3 Kirkens møte med kvinner utsatt for menneskehandel

Det er interessant å undersøke informantens syn på kvinnene som er ofre for menneskehandel. Dette fordi det menneskesynet som kommer fram gjennom de kirkelige aktørenes holdninger og fokus vil kunne fortelle noe om det fundamentet kirken i Oslo jobber ut i fra, og i tillegg hvor de tenker at man bør legge hovedtyngden i arbeidet sitt med målgruppen. Dette er en innsikt som er viktig for å videre kunne drøfte hvordan kirken kan spille en sterkere rolle.

For å undersøke dette spurte jeg informantene om hvordan de ser på kvinnene og hvordan de mener kirken kan møte de. Informant 4 som leder et prosjekt rettet mot prostitusjon og menneskehandelproblematikk responderte slik når jeg forhørte meg om hva han tenker om

den utfordrende situasjonen kvinnene utsatt for menneskehandel befinner seg i. Svaret forteller noe om hans bilde av kvinnene utsatt for menneskehandel:

Jeg ser jo på det som en umoralsk handling. Akkurat som å gå på fylla. Dette kommer for meg i samme skuff, en av de mange syndene Jesus har tilgitt på korset, og som han kan sette oss fri fra hvis vi overgir livene våre til Han. Og i så måte er jo vi alle syndere. Noen sliter med det og noen med datt. Disse jentene sliter med akkurat det. (Informant 4)

I samtalen med informant 4 presiserte jeg at dette handlet om kvinner som per definisjon er utsatt for menneskehandel og som derfor har vanskelig for å forlate sexindustrien.

Informant 4 mente likevel at det kvinnene gjør er syndig på lik linje med andre synder. Denne holdningen styrkes ved at han sammenligner kvinnen sine handlinger med det å gå på fylla og utsagnet “disse jentene sliter med akkurat det”. Det blir med dette tydelig at informant 4 ser på kvinnene som aktører som velger å selge kroppen sin og som kan slutte med disse handlingene gjennom å overgi livene sine til Jesus. Han tar med dette ikke høyde for tvangsmekanismene og overgrepene som preger kvinnen sine tilværelse. Kvinnene er de som sitter med ansvaret selv. Synet på det kvinnene gjør som umoralsk avspeiles i informantens refleksjoner rundt hvordan man som kirke bør møte kvinnene på gata:

Jeg tror ikke noe på å jobbe mot de prostituerte ved å dele ut glidemiddel og kondomer og på en måte gjøre det mest mulig behagelig å jobbe som prostituert. Jeg skulle ønske det ble enda mer ubehagelig å jobbe som prostituert. (Informant 4)

Informant 4 tenker at kvinnene ønsker å jobbe som prostituerte, og at det at det er “behagelig” er med på å hindre de i å forlate sexindustrien. Kirken kan hjelpe de ut av prostitusjonen ved å gjøre det mindre bekvemt for de. Denne tankegangen bekrefter Coy m.fl (2012:133) sitt poeng om at mange menn hevder at kvinnene som selger sex gjør det fordi de liker det. I motsetning til informant 4 som mener at dette likevel ikke legitimerer sexsalg brukes dette ofte som et argument for å legitimere sexkjøp. Informant 8 hevder at dette er en forståelse man ofte finner hos de som kjøper sex:

De som kjøper sex rettferdiggjør det ved å si til seg selv at disse kvinnene de smiler og ler også lurer man seg selv til å tro at det er ekte, at de på et eller annet vis liker det de driver med. (Informant 8)

Oppfatningen av at det er behagelig å selge kroppen sin utfordres av flere teoretikere. Blant annet har vi sett i kapittel 2.4 at undersøkelser gjort med kvinner innenfor sexindustrien viser at mange opplever det å selge kroppen sin som ødeleggende for selvet og som betalt voldtekt. Videre kan de psykologiske skadene kvinnene får som følge at den psykiske og fysiske nedgraderingen føre til selvmord og selvmordsforsøk, selvskading og utvikling av post traumatisk stressyndrom (Leiboldt 2003:173). I tillegg er det mange kvinner som får fysiske skader og sykdommer (Stark og Hodgson 2003:24).

Informant 6 sin tilnærming til kvinnene står i kontrast til den forståelsen som kom fram gjennom informant 4:

Jeg ser for meg at mange sitter med skyld og skam, det tror jeg kunne vært bra å ta tak i. Hjelp de til å innse at de er et offer. Det var ikke de som gjorde noen handlinger som var feil. Veldig mange sitter kanskje med en skyldfølelse. Den er det nok viktig å ta på alvor. (Informant 6)

Der informant 4 tilskrev kvinnene ansvar for situasjonen de hadde havnet opp ser vi at informant 6 gjør det motsatte. Han ser på kvinnene som uskyldige i at de har blitt utsatt for menneskehandel. Kirken kan hjelpe kvinnene med å innse at ansvaret og skylden ikke tilhører de. I informant 4 sin fremstilling av kvinnene blir de aktører som har mulighet til å velge og forlate sexindustrien. I informant 6 sin tilnærming vektlegges derimot kvinnes sårbarhet og status som offer. Informantens antagelse av at mange sliter med skam belyses også av Coy (2012:117) som påpeker at mange kvinner opplever at de mister forbindelsen med kroppen sin og utvikler en sterkt hat mot både den og seg selv. De føler seg skitne og skamfulle.

Informant 4 og 6 berører et interessant spenningsfelt, nemlig om man skal se på kvinnene som ofre eller aktører i sin hverdagsvirkelighet. Som belyst i kapittel 2.4 hevder Jessen (2007:10-12) at en offergjøring av mennesker kan gi de mindre handlingsrom enn de allerede har. Det kan frata de verdigheten da de blir sett på som uten mulighet til å endre livssituasjonen sin. Dette kan være en fare når man setter kvinnene utsatt for menneskehandel i en offerkategori. Det kan gjøre det vanskeligere å identifisere de mulighetene og ressursene som ligger både i og utenfor kvinnen for å komme ut av sexindustrien. På den andre siden kan man ikke legge skjul på at mennesker som per definisjon er utsatt for menneskehandel

befinner seg under en slik grad av ytre tvang at hele eller stor deler av autonomien oppheves Årsvoll (2010:37). Årsvolls perspektiv sammenfaller dermed med informant 6 sin oppfattelse av at kvinnene ikke kan holdes ansvarlig for sine handlinger. Samtidig kan kvinnene som i stor grad har blitt behandlet som objekter og fratatt verdigheten gjennom maktovergrep i sexindustrien stå i fare for å fortsette og føle seg som verdiløse objekter hvis kirkelige aktører behandler de som offer uten å peke på den gudgitte verdigheten og styrken som finnes i hvert enkelt menneske. Kirkens diakoni skal som belyst i kapittel 3.2.1 gjøre det den kan for å skape myndiggjøring slik at mennesker får være subjekter i egne liv og i samfunnet.

Informant 3 setter søkelys på kirkens rolle i forhold til å gi kvinnene verdighet:

Jeg tror kirken har en spesiell gave de kan gi til jentene. Gjenopprette verdighet og vise de at det er en kjærlig Gud, og ikke en sint mann som bare dømmer. Men jeg skjønner at de tror det og, fordi kristne dømmer. Sånn er det. (Informant 3)

Informanten trekker fram et paradoks. Kirken tror på en kjærlig Gud som ønsker å gjenopprette kvinnes verdighet, dette er en oppgave kirken kan gå inn i som myndiggjøringsskaper. Denne ubetingede verdien er en sentral tanke i kristent menneskesyn. Likevel mener informanten at kirkens forsøk på å gi kvinnene verdighet ikke alltid er like vellykket da de likevel kan oppleve at kristne dømmer. Dette gir kirken mindre troverdighet.

Det kristne menneskeverdet blir også trukket fram som et viktig perspektiv i måten informant 8 tenker om kvinnene og videre som en betydningsfull ressurs for kirkens arbeid med menneskehandelproblematikken:

Jeg syns alle tendenser vi ser til umenneskeliggjøring av andre mennesker, fordi de selger sex, sitter på gata med kopp, har en annen hudfarge, det er noe som vi må snakke høyt og tydelig om. Og det ser vi jo at Jesus gjorde mye av! Ideen om at menneskets verdi er knyttet til hva de kan prestere og produsere, den sitter ganske dypt. Vår menneskelige natur gjør også at vi lett tenker det. Man får en instrumentell forståelse av mennesker. Andre mennesker har en verdi ut i fra i hvilken grad de kan tjene meg, men Bibelen snakker om menneskelig verdi som noe som er der uansett i kraft av at hvert menneske er skapt i Guds bilde. Det er så radikalt annerledes. Det er vanskelig å ta det innover seg. Vi ser at det er et annet menneskesyn i prostitusjon og slaveri og den slags. (Informant 8)

Informanten mener at kirken må påvirke samfunnets umenneskeliggjøring av andre mennesker, inkludert kvinner som selger sex. Dette kan kirken gjøre ved å snakke tydelig om det kristne menneskesynet. Han presiserer at ut i fra et kristent menneskesyn har alle individer en verdi ved å være skapt i Guds bilde og ikke ut fra hva de kan yte av tjenester. Dette er en sentral tanke vi ser går igjen i de teoretiske perspektivene. Denne forståelsen står i sterk kontrast til de verdiene som sexindustrien og menneskehandelen representerer.

5.1.4 Myndiggjøring og nigerianske kvinner

Som vi har sett er en stor andel av kvinnene utsatt for menneskehandel i Oslo av nigeriansk opphav. Den kristne troen har en sentral plass i mange av kvinnenes liv (Rasmussen 2011:32-45). Videre opplever mange av kvinnene å være bundet til jujupakter som representerer tvangsmekanismer som vanskeliggjør både veien ut av prostitusjonen og en straffeforfølgelse av bakpersoner (Rasmussen 2011:32-45). Selv om denne problemstillingen er særegen for de nigerianske kvinnene har jeg prioritert å gå i dybden på tematikken gjennom undersøkelsen. Dette fordi de representerer en viktig gruppe menneskehandelofre i Oslo og i europeisk kontekst, problematikken fikk en fremhevet posisjon i materialet, samt fordi kirken med sin åndelige kompetanse har mulighet til å behandle slike spørsmål.

I møte med mine informanter forklarte jeg kort problemstillingen knyttet til forholdet mellom juju og menneskehandel. De fleste hadde noe kunnskap om tematikken. Videre gikk jeg dypere inn på hvordan de mener kirken kan møte dette problemet. Informant 2 kom med følgende bemerkning:

Jeg skulle ønske at man hadde hatt mot til å gå imot det. Jeg føler meg så liten der. Kanskje man kan samarbeide med en prest. Fått bedt det vekk og løst forbannelsen. Der har jeg vært veldig forsiktig, og det vil jeg være før jeg vet at det er greit for flere og at en for snakket litt om hvordan en kunne gjøre det hvis noen ønsket hjelp til det. Men jeg har tenkt på det, du verden for noen krefter. Og hvis vi tror på noe som er sterkere så burde vi ha mot nok til å prøve noe. (Informant 2)

Vedkomne arbeider nært med kvinnene, men føler likevel at hun mangler kunnskap og erfaring om tematikken. Hun opplever seg hjelpeløs i møte med dette ukjente området som hun også definerer som sterke krefter og som et område man må tre varsomt inn i. Likevel

forslår hun at man kan samarbeide med en prest. Videre er det tydelig at hun selv tror det er noe reellt åndelig i dette og at kirken burde spille en rolle ved hjelp av forbønn og ved troen på en Gud som er sterkere. I kapittel 3.2.2 belyses nettopp det at mange nigerianske kvinner opplever frihet i å fokusere på Gud som en som overvinner onde krefter. Det å være påvirket av onde krefter er en vanlig forklaringsmodell brukt i forhold til å forstå menneskers problemer i Nigeriansk kristendom (Rasmussen 2011:32-45).

Ut i fra det informant 1 forteller kommer det fram at hun opplever å ha mer kjennskap til problematikken enn informant 2:

Vi samarbeider med en afrikansk kirke. Der har de berørt temaet og bedt om at kvinner skal bli satt fri. Mange kirker er ikke komfortable med dette. Vi ønsker å samarbeide med kirker som tar dette på alvor fordi mange av kvinnene er både mentalt, åndelig og fysisk bundet til voodooen. Jeg har sett at en del av har blitt kvinnene satt fri. Noe skjer. Livene deres endres. En har sagt: "Jeg vil følge Jesus sin vei!". Når de får bibler så gir de dem til andre kvinner eller til sexkundene. De forkynner på gatene. Noen har dratt tilbake til Afrika. (Informant 1)

Dette er en problematikk informanten og organisasjonen hun representerer tar på alvor. De har beveget seg inn i tematikken blant annet ved hjelp av å samarbeide med en afrikansk menighet som bruker forbønn som en frigjøringsmetode i møte med kvinner som opplever å være bundet til juju. Informanten argumenterer for at denne praksisen fungerer ved å henvise til konkrete eksempler hun mener viser at kvinnene har blitt satt fri.

Informanten trekker utelukkende fram juuen som opphav til kvinnenens plager og følelse av ufrihet. Rasmussen (2011:32-45) på sin side hevder som tidligere belyst at mange nigerianske kvinner ofte har uttalte symptomer på PTSD (post traumatisk stress syndrom) og at kvinnene relaterer psykiske og fysiske PTSD symptomer til jujukrefter. Det at en del kvinner i følge informanten opplever å bli satt fri fra de åndelige båndene gjennom forbønn kan også peke på Dale og Daniels (2011:320) poeng om at en del kvinner uttrykker at de har blitt satt fri fra ettervirkningene av seksuelle overgrep gjennom åndelige krefter, bønn og tilbedelse. Dette viser at skjæringsfeltet mellom åndelighet og psykiatri ikke alltid er lett å identifisere og det derfor er hensiktsmessig med en bevissthet knyttet til dette for å kunne gi kvinnene riktig hjelp.

Informant 1 peker på at en del menigheter ikke våger gå inn i tematikken, men begrunner ikke dette noe videre. Vi ser her at både informant 1 og 2 har tro på at forbønn kan være et viktig verktøy, samtidig har de ulik posisjonering i møte med problematikken. Informant 2 virker usikker og oppmuntrer til forsiktighet når man skal finne framgangsmetode. Informant 1 jobber allerede aktivt med temaet, hun fremstår sikker i sin sak og kommer ikke med videre refleksjoner knyttet til varsomhet.

Informant 5 viser også tro på at forbønn kan fungere i møte med kvinnes opplevelse av å være bundet til juju. Videre bringer han inn nye perspektiver knyttet til frigjøringsprosesser:

Vi kan bryte sånne forbannelser med bønn og vi kan kanskje begynne å tilby det mer. Men man må være forsiktig så man ikke blir like “crazy” på andre siden, at det bare blir en enkel mirakelkur, vi ber litt for deg også nå er alt greit. Det må ikke bli en “quick fix”, eller en delvis ansvarsfraskrivelse i det. Det er jo en fare hvis man bare gjør det. Men at det kan være en del av et behandlingsprogram der forbønn er en naturlig del, det tror jeg veldig på. Og i tillegg en undervisning rundt det at det har ikke makt over deg, men at man må fokusere på den kraften som er i Gud.
(Informant 5)

Selv om kirken har autoritet til å bryte forbannelser understreker informanten at man må være på vakt slik at bønne ikke blir brukt som en lettvinnt mirakelkur. Det kan i følge han føre til at man overser de ulike dimensjonene av problematikken og ikke tar ansvar for en videre oppfølging av kvinnene. Dette perspektivet ser vi støtter opp om Rasmussens (2011:32-45) oppfatning om man må være varsom med å betrakte kristendommen som den enkle løsningen på kvinnes juju- problematikk. Den alene fjerner ikke alltid den dype traumatiseringen kvinnene sliter med. I kapittel 3.2.2 anbefaler Rasmussen (2011:32-45) en kombinasjon av kristen sjelesorg og terapi i møte med kvinnes sammensatte situasjon. Denne anbefalingen bekreftes gjennom informantens forslag om å ha forbønn og et fokus på Guds bilde som en del av et behandlingsopplegg. Videre vektlegger Rasmussen at mennesker som jobber nært med kvinnene bør ha en kritisk blikk på innflytelsen kristendommen har på dem. Dette kan være viktig for å forstå den splittelsen mange av kvinnene opplever i dragingen mellom de to ulike trosformene.

Et par av informantene vektla at kirken står i en unik posisjon i forhold til andre aktører når det gjelder å behandle juju- problematikken. Dette kommer blant annet fram i følgende uttalelse av informant 11: “Det at mange av kvinnene er utsatt for voodoo skaper sterke bånd. Her har kirken en kompetanse som de verdslige organisasjonene ikke har. Kirken står i en særegen posisjon” (Informant 11). Informanten anerkjenner at jujuen representerer en sterk tvangsmekanisme i mange av kvinnenenes liv og at kirken innehar en kompetanse man ikke finner i de verdslige organisasjonene. Dette mener informanten gir kirken en spesiell rolle på feltet. Som vi har sett hevder Rasmussen at kristendommen er den foretrukne mestringsstrategi blant nigerianske kvinner og han oppfordrer derfor verdslige organisasjoner til å samarbeide med kristne menigheter og aktører. Dette mener han kan gi gode resultater sett i lys av et myndiggjøringsspektiv (Rasmussen 2011:32-45). I denne oppfordringen gir han som informant 11 kirken en unik rolle i møte med problematikken. Selv om Dale og Daniel (2011) ikke behandler selve juju- temaet ser vi at de også trekker fram den helbredende effekten kirke og tro kan ha på kvinner, men her med fokus på de som er utsatt for seksuelle overgrep. Noe som i høyeste grad gjelder de aller fleste nigerianske kvinner utsatt for menneskehandel. Rasmussen konkretiserer kirkens helbredende rolle i møte med nigerianske kvinner ved å belyse hvordan den kan ha en tillitsskapende effekt, videre hvordan det kristne begrepsapparatet knyttet til seksualitet kan gi kirken et fortrinn i å snakke om problematikken og til sist dens evne til å ta spørsmål knyttet til skam og skyld på alvor gjennom å løfte opp deres menneskeverd og gudbilledlighet (Rasmussen 2011:32-45).

Informant 7 peker på en dimensjon knyttet til å endre kvinnenenes forståelse av det å være bundet til jujupakter:

Det som er interessant; veldig mange av kvinnene våger ikke bryte dette her. Mens det er en av de som har sagt at det er bakmennene som har brutt avtalen fordi det er de som har sendt meg i prostitusjon. Og det var ikke avtalen. Det er litt interessant. Hvordan kan man vinkle det annerledes? (Informant 7)

Gjennom denne nigerianske kvinnens oppfatning av at det ikke var hun selv som hadde brutt avtalen, men bakmennene, mener informanten at man som kirke kan innhente inspirasjon til å se på avtalene som kvinnene har gjort med nye øyne. Hun er opptatt av at kirken kan prøve skape en ny forståelse som igjen kan føre til at kvinnene våger forlate sexindustrien da de selv

opplever å ha sitt på det rene. Med dette beveger hun seg ut av det åndelige området og ser på det fra et mer rasjonelt perspektiv. Som vi har sett vektlegger Årsvoll og Rasmussen i kapittel 3.2.2 at religion er en fundamental del av de nigerianske kvinnene, og at religiøsitet derfor setter sterkt preg på deres perspektiver og livstolkninger. En slik rasjonell tilnærming som vi ser hos informant 7 vil med et slikt perspektiv representere en utfordring i møte med mange av kvinnene da den ikke er en del av deres virkelighetsforståelse.

5.1.5 Sammendrag

Kapittel 5.1 har innledningsvis gjennom sin analyse av empirisk materiale og seksualetiske perspektiver belyst betydningen av at kirkens diakonale arbeid må grave dypere i menneskets seksualitet og jobbe med egne holdninger som et fundament for det videre arbeidet med å forebygge menneskehandel. Her har vi sett at dydsetikken kan være et nyttig virkemiddel da den kan hjelpe kirken til å identifisere underliggende holdninger til seksualitet. Den kan også være et godt bidrag i kirkens utadrettede virksomhet.

Videre identifiseres det muligheter for at kirkens diakonale arbeid kan spille en forebyggende rolle ved å ta ta et oppgjør med tausheten og tabuene knyttet til pornografi og menneskehandel. Opplevelsen av begrensningene i dette retter søkelyset mot den pliktetiske tradisjonens innflytelse og det spenningsfeltet som oppstår når denne tradisjonen møter det kommersielle markedet og naturalistiske krefter som løfter fram menneskekroppen som en arena for selvtutfoldelse. På den andre siden kan pliktetikken forståelse av at alle mennesker skal behandles som mål i seg selv spille en verdiskapende rolle i kirkens diakonale praksis rettet mot menneskehandelproblematikken.

Det synliggjøres muligheter for å redusere etterspørselen etter menneskehandel ved at kirkens diakoni inkluderer menn som kjøper sex. Disse kan kirken påvirke gjennom å bevege seg bort fra den fordømmende dimensjonen av pliktetikken og ved å være en motkultur som synliggjør sunn seksualitet. Det tydeliggjøres ulike dimensjoner av de underliggende holdningene som fører til sexkjøp, her vektlegges både mennenes seksualitet, verdisyn og selvbilde. Dette er noe kirkens diakonale arbeid kan gå inn i gjennom samtalegrupper og individuell oppfølging.

Forståelsen av at kirkens diakonale engasjement skal omfatte sexkjøp problematikken utfordres av informant 9. Vedkomne uttrykker skepsis mot dette ved å vise til at det er fare for at kirken kan bli stemplet som moraliserende og videre en naturalistisk forståelse av at “mennesker er mennesker” i forhold til behovet for å få utløp for seksualdriftene. Sistnevnte forståelse er en oppfatning man finner hos forsvarerne av sexindustrien. Noe vi har sett kan gjøre det mindre legitimt å sette spørsmålstegn ved etterspørselen etter prostitusjon og menneskehandel.

I analysen av hvordan kirken identifiserer sin diakonale rolle i møte med kvinner utsatt for menneskehandel ser vi at en del informanter vektlegger kvinnes sårbarhet, skamfølelse og status som offer. Kirken kan skape myndiggjøring og forhindre en pasifiserende type offergjøring ved å løfte fram deres verdighet og legge vekk fordømmelsen. Videre trekkes det fram at kirken har et viktig ansvar i å snakke tydelig om det kristne menneskeverdet for å kunne påvirke sexindustriens umenneskeliggjøring av kvinnene.

Kvinnenes status som ofre utfordres sterkt av informant 4 sin forståelse av kvinnene som aktører som velger å selge kroppen sin og som kan slutte med disse handlingene gjennom å overgi livene sine til Jesus. Kirken kan hjelpe kvinnene ut av menneskehandelen ved å gjøre prostitusjonen mindre bekvem for de. Denne tankegangen står i sterk konflikt til både ovenfornevnte informanter og teoretikere som peker på tvangsmekanismene og skadevirkningene som følger med menneskehandelen. Forståelsen stemmer heller ikke overens med det diakonale menneskesynet som søker løfte fram sårbare mennesker gjennom nestekjærlighet, ikke gjennom straff og avvisning.

I kapittel 5.1.4 tydeliggjøres det at kirken diakonale arbeid står i en særegen posisjon i forhold til å skape myndiggjøring i møte med nigerianske kvinner som opplever seg bundet til jujupakter. Likevel kommer det til overflaten en ulik grad av varsomhet og helhetstenkning i møte med problematikken. Kirken kan bidra med forbønn, opplysning og ved å trekke fram troen på en Gud som er sterkere. Samtidig poengteres det fra ulike hold at det ikke må bli en lettvent mirakelkur og at man må ta høyde for at skjæringsfeltet mellom åndelighet og psykiatri kan være vanskelig å identifisere. Det er derfor hensiktsmessig med en bevissthet knyttet til dette for å kunne gi kvinnene riktig hjelp.

5.2 Kirkens politiske rolle

Kirken har gjennom verdenshistorien kjempet for mennesker som lider urett og nød. Kamper og seire kirken har spilt en sentral rolle i, er eksempelvis avskaffelsen av apartheid, opphevelsen av slaveriet og raseskille opprøret i Sørstatene (Maggay 2010:175-180). På den andre siden har den brukt sin posisjon til å undertrykke og krenke mennesker. Den norske kirke har eksempelvis vært delaktig i etnisk undertrykkelse og assimilering, særlig overfor samene, kvenene og romanifolket²⁰.

Også i dagens verdenssamfunn kan man finne eksempler på at kirken både spiller en undertrykkende og frigjørende rolle. Med utgangspunkt i menneskehandelproblematikken finner man kirker i Nigeria som er delaktige i menneskehandelindustrien og selv drar økonomisk utbytte av dette (Rasmussen 2011:36). Motsatt finnes det som nevnt i kapittel 2.4 fremadstormende bevegelser med en diakonal forankring som kjemper mot menneskehandel blant annet på det politiske plan.

Det at kirken sloss mot, samarbeider med og influerer overordnede strukturer er i mange tilfeller nødvendig for å avskaffe undertrykkelse og utnyttelse av mennesker. Likevel er det som belyst i kapittel 3.3 ulike oppfatninger av hvordan kirken skal være aktiv og hvor grensene for kirkens politiske involvering skal gå. Gjennom undersøkelsen har ett av målene vært å finne ut hvordan kirken oppfatter sin politiske rolle i kampen mot menneskehandel for å videre finne ut hvordan den kan spille en sterkere politisk rolle og samtidig være sann mot sin identitet og teologiske forankring. Dette kapittelet vil analysere funnene fra materialet hva angår de politiske aspektene. Empirien har blitt analysert ved hjelp av teologiske og samfunnsvitenskaplige teoretiske bidrag.

Kapittel 5.2.1 vil presentere forhold knyttet til de kirkelige aktørenes opplevelse av samarbeidet med myndigheter og det offentlige systemet. Kapittel 5.2.2 belyser informantenes refleksjoner rundt kirkens politiske engasjement og involvering. Kapittel 5.2.3 tar for seg

²⁰ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/nouer/2006/nou-2006-2/15.html?id=156415>, hentet den 21.06.13

hvordan informantene mener kirken kan medvirke til politisk mobilisering. Til slutt følger et sammendrag i kapittel 5.2.4.

5.2.1 Kirkens møte med staten

Følgende kapittel vil belyse noen av de begrensningene kirken møter i sitt statlige samarbeid. Et velfungerende samarbeid mellom diakonale og statlige aktører kan være avgjørende for å muliggjøre et slagkraftig arbeid rettet mot menneskehandelproblematikken da begge parter sitter inne med ulike typer ressurser som kan representere et gode hvis de utnyttes på riktig måte. Det er viktig å belyse begrensningene for å kunne vite hvor forbedringspotensialet ligger.

Når jeg stilte informantene spørsmål knyttet til hvordan de opplevde samarbeidet med myndigheter og andre offentlige instanser uttrykte informant 7 følgende:

Det må jeg si er noe av det verste med å jobbe her, det er ikke møtet med kvinnene, men møtet med systemet som ikke fungerer, det er et umenneskelig system. de gjør jo bare det de får beskjed om, men der ting kan tolkes, blir det tolket i aller strengeste forstand. Det er utfordrende. (Informant 7)

I møtene med enkelte av informantene var et tilbakevendende tema utfordringene de følte de stod ovenfor i samarbeidet med myndighetene og systemet. Denne informanten jobber nært med kvinnene og får innblikk i uholdbare livssituasjoner. Det å oppleve et system, i dette tilfellet Utlendingsdirektoratet (UDI), som fungerer teknisk og strengt byråkratisk står i sterk kontrast til de ønskene og menneskelige behovene hun opplever kvinnene har. På den måten representerer systemet en begrensning både for henne selv og de hun ønsker å hjelpe. Videre peker hun på et interessant aspekt, nemlig at det er rom for skjønn, men at denne ikke anvendes som et gode for kvinnene. Denne påståtte romsligheten i systemet kan på den måten bli en romslighet til gode for systemet, men ikke for brukerne. Maggay (2010:175-180) hevder som nevnt i kapittel 3.3.3 at selv institusjoner og myndighetssystemer med gode intensjoner ofte utvikler en logikk og kontrollbehov som beveger seg vekk fra dens egentlige formål. Med utgangspunkt i informantens perspektiv kan det virke som det har skjedd en utvikling i systemet som ikke representerer et gode for kvinner utsatt for menneskehandel. Videre kan hennes forståelse av at det er rom for skjønn peke på Maggays teori om at en det i

en del institusjoner vokser frem kontrollmekanismer og en logikk som gjør at ting tolkes strengere enn nødvendig.

Informanten kommer videre med et konkret eksempel på det hun mener er et system med lite romslighet:

Jeg har fulgt folk som har søkt asyl, og det er et veldig strikt regime. du får beskjed om på første asylintervju at du må legge alle tingene på bordet, men du skal ikke gå i detalj, og hvis det kommer noe nytt i neste intervju som ikke kom fram på første så betyr det at du er mindre troverdig. Jeg skal fortelle en historie fra et seminar med mange politifolk om menneskehandel der foredragsholderen sa at nå vil jeg gjerne at dere skal sette dere ned å snakke med sidemannen og fortelle om din beste seksuelle opplevelse. Folk ble helt paniske, de sa:”du kan jo ikke forvente at vi skal fortelle om det!” nei, du kan ikke forvente at dere skal fortelle om den beste opplevelsen, men det er det dere forventer når kvinnene på første møte skal fortelle om sin verste seksuelle opplevelse. (Informant 7)

Denne historien mener informanten avdekker den manglende innsikten og forståelsen systemet viser i møte med kvinnenes situasjon. Eksemplet tydeliggjør at det eksisterer en konflikt mellom systemets krav og behov for gjennomsiktighet og ærlige forklaringer og kvinnenes sårbarhet og menneskelige psykologi. Systemet oppnår tillit til kvinnenes forklaring ved at alle kortene legges på bordet på første intervju, kvinnene trenger på sin side mer tid på å opparbeide seg tillit til systemet slik at de kan avgi en ærlig forklaring.

Informant 2, som også jobber nært med kvinnene, opplever at sviktene i systemet gjør at mange kvinner ikke anmelder bakmenn:

Det er mye rot i systemet. Ting tar så lang tid og det gjør at en del kvinner ikke orker anmelde bakmenn. Det er lite håp. Jeg hører rykter om at kvinner blir sendt ut på tross av anmeldelse og at de har vitnet. Andre blir sendt ut før de kommer så langt. Det er jo sånne forhold. Når man sitter med vår beskyttede tilværelse virker det helt håpløst og sprøtt. (Informant 2)

De beskrivelsene informanten kommer med gir inntrykk av et system hun mener fungerer tilfeldig og uforutsigbart. Noe som gjør at det mister troverdighet blant kvinnene og informanten selv. Denne manglende tilliten hos offer og informant representerer en utfordring

med tanke på å muliggjøre en økt strafferettslig forfølgelse av bakmenn og kvinner, noe som er essensielt for å redusere menneskehandelsproblemet²¹. Det representerer også en utfordring med tanke på å utvikle et mer velfungerende samarbeid mellom diakonale aktører og det offentlige systemet. I kapittel 3.3.3 så vi at Falk vektlegger at de offentlige systemene må preges av en gjennomsiktighet som bidrar til å bygge tillit mellom offentlige institusjoner og aktører i sivilsamfunnet (Falk 2005:132). I lys av informantens perspektiv kan det se ut som den svekkende tilliten og håpløsheten nettopp handler om noe informanten identifiserer som mangel på gjennomsiktighet i det offentlige systemet. Hun opplever at både hun selv og kvinnene mangler innsikt i de avgjørelsene som tas. Videre kan virke som den opplevde mangelen på innsikt fører til mindre forståelse for det offentlige systemets avgjørelser.

I kapittel 3.3.3 belyste jeg Maggays teori om at mennesker og institusjoner er i relasjoner som både kan virke styrkende og svekkende (2010:175-180). Gjennom nevnte sitater tydeliggjøres det at både informant 2 og 7 opplever at det offentlige systemet har en svekkende effekt på kvinnene som er utsatt for menneskehandel. Kvinnenes sårbarhet blir med denne tilnærmingen enda mer forsterket i møtet med systemet. Da de beskyttende sidene ved det offentlige systemet i følge informantene ikke favner denne sårbare gruppen kvinner. Det informantene betegner som begrenset beskyttelse kommer fram i følgende sitat av informant 7:

Kvinnene får et halvt års refleksjon hvor de har rettigheter til bolig og livsopphold etc. Også kan de få fornyet det hvis det blir en sak. Meningen er at man skal kunne reflektere om man ønsker å anmelde. Det vi ser er at dette er en periode for politiet. Og når det så sjelden blir sak av det så har de ingen rettigheter når denne perioden er over. Så da er jo spørsmålet; hadde det vært bedre om man hadde kalt en spade for en spade og sagt med en gang, du får ikke opphold, så du kan like gjerne reise hjem med en gang. (Informant 7)

Denne utydeligheten informantene mener å møte i det offentlige systemet skaper en følelse av utilstrekkelighet i deres arbeid. Maggay (2010:175-180) skriver som nevnt at de offentlige rammene som settes i sterke og byråkratiske institusjoner i noen tilfeller har en evne til å redusere oss til mennesker som ikke er istand til å forandre systemet. Dette er noe jeg

²¹ http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Handlingsplaner/Handlingsplan_mot_menneskehandel_2011-2014.pdf

opplever nevnte informanter føler i møte med aktørene de samarbeider med i det offentlige systemet. De skulle gjerne gjort mye mer for kvinnene, men det offentlige rammeverket skaper en maktesløshet som gjør at de mister motet til å kjempe imot det de identifiserer som urettferdig behandling av kvinnene. Som tidligere belyst peker Falk (2005:132) på at at individets og sivilsamfunnets evne til å skape forandring i systemene må sikres av myndighetene gjennom å gi stort rom til individenes politisk deltakelse. Gjennom det informantene uttrykker kommer det fram det motsatte av det Falk betegner som stort rom til politisk deltakelse. Heller kommer det fram en forståelse av å ha for lite rom til deltakelse og influering hva angår beslutningene som finner sted i det offentlige systemet.

5.2.2 Kirkens politisk deltakelse

I dette kapittelet skal jeg presentere informantenes syn på politisk deltakelse. Her tydeliggjøres holdninger som kan fungere som døråpnere i møte med det særlig to av mine informanter, presentert i kapittel 5.2.1, opplever som et teknisk og umenneskelig system. For å kunne identifisere de politiske mulighetene som ligger i kirkens diakonale oppdrag stilte jeg informantene mine spørsmål omhandlende hvordan kirken kan være politisk aktiv i møte med myndighetene. Informant nummer 1 uttrykte følgende: “Dette er et myndighetsproblem! Kirkene må drive lobbyvirksomhet rettet mot myndighetene!” (Informant 1). Informanten tilskriver myndighetene et stort ansvar. Dette viser at vedkommende mener at menneskehandelproblematikken er et problem som i stor grad må løses på myndighetsnivå. Likevel er informanten opptatt av at kirken må spille en aktiv rolle i å legge press på myndighetene slik at det ansvaret de har blir tatt alvorlig. Jamfør toregimentslæren ser vi her en tanke om at staten er hovedansvarlig for å sikre menneskets ytre rettferdighet. Det at informanten likevel vektlegger en aktiv kirkelig involvering i forhold til menneskehandelproblemet viser at vedkommende ikke har tillit til at den ytre rettferdigheten er noe staten sikrer av seg selv. Kirken må blande seg inn i statens affærer slik at den tar ansvaret på alvor. Dette strider imot en konservativ fortolkning av toregimentslæren som fremholder en streng separasjon mellom myndighetenes og kirkens domene, der kirken ikke skal blande seg inn i politisk anliggende (Heiene og Torbjørnsen 2011:221).

Maggay (2010:175-180) understreker at kirken må snakke med profetisk røst og sette ord på de urettferdige strukturene som er en del av det politiske maktapparatet. Dette er en forståelse av kirkens oppgave som sammenfaller både med informantens og frigjøringsteologiens tilnærming. Frigjøringsteologien framhever at undertrykkelse må løses ved hjelp av at kirken påvirker myndigheter og maktapparat til å ta et oppgjør med urettferdigheten (Tønnessen 2011:202).

Informanten viser til et konkret eksempel på det hun mener beviser at kirkelig engasjement har hatt gjennomslagskraft: “Apartheid ble opphevet gjennom kirkelig appell og involvering, også fra kirker utenfor Sør Afrika “ (Informant 1). Det er tydelig at informanten gir kirken den største delen av æren for opphevelsen av apartheid. Ved å peke på en slik historisk hendelse forsøker informanten legitimere egen forståelsen av at kirken har en viktig rolle å spille i møte med myndighetene i kampen mot menneskehandel.

I følge Maggay (2010:175-180) har kirken historisk sett vært lite involvert i prosesser for å bedre demokratiske institusjoner, og de har vært motvillige i forhold til å konfrontere politiske makter og myndigheter. Kirken har derimot vært dyktig på å lindre allerede oppstått urettferdighet. Dette poenget tydeliggjøres gjennom Martin Luther King når han hevder kirken må jobbe for å forvandle hele veien til Jeriko, slik at urettferdigheten slutter å finne sted (Maggay 2010:175-180). Maggay og Luthers perspektiv viser en annen historisk side av saken som også bør taes til betraktning. Ved å ta kirkens politiske historie for øyet kan man oppdage ressurser og mangler som vil være viktige i en videre avklaring av hvilken type politisk rolle kirken kan spille for å redusere menneskehandelproblematikken. Når informant 1 peker på apartheideksemplet opplever jeg først og fremst at hun forsøker identifiserer den betydningsfulle rollen hun mener kirken spilte i avskaffelsen av apartheid som historiske ressurser vi også kan ta fram når det gjelder menneskehandel.

Informant 5 vektlegger som informant 1 at kirken må få med myndighetene og politikere for å skape endring: “Kirken må involvere politikerne i dette her. Det er de som bestemmer” (Informant 5). Gjennom dette sitatet synliggjøres informantens forståelse av maktdelingen mellom kirken og myndighetene. Kirken har makt og mulighet til å involvere politikerne, men når det kommer til stykket er det politikerne som tar avgjørelsene. Ved å uttrykke at kirken må

involvere politikerne ilegger informanten kirken et ansvar. Det er ikke staten som må involvere kirken, men motsatt. Kirken skal identifisere urettferdighet, og når denne er identifisert, må staten innlemmes da den har maktressurser som kan anvendes i kampen mot menneskehandel. Tanken om at kirken har et stort ansvar når det gjelder å sette ord på urettferdighet ovenfor myndighetene finner vi også som tidligere belyst i frigjoringsteologien. Videre hevder Maggay (2010:175-180) at kirkens oppgave er at den skal være en stemme for de stemmeløse. Den skal ikke søke å herske over strukturene i samfunnet eller ha som målsetting å ta plass i maktapparatet. Maktdeelingen som kommer fram her bekreftes gjennom informantens uttalelse. Kirken og myndighetene har ulike roller hva angår politisk engasjement. Kirken har en identifiserende og profetisk rolle, myndighetene på sin side har et ansvar i forhold til å igangsette og gjennomføre tiltak rettet mot menneskehandelproblematikken. Igjen kommer det fram en forståelse av at staten skal sikre individenes ytre rettferdighet, men at kirken likevel skal ha en tydelig politisk stemme.

Videre blir det klart at informanten gjennom egen erfaring opplever at myndighetene gir rom til enkeltstående kirkelige aktører som involverer seg i menneskehandel problematikk:

Det var jo veldig kult å se. Jeg sendte private mail til stortingspolitikere og jeg fikk private svar fra de. De takka for informasjonen og sa at de ville gå grundig til verks. Dette beviser at det er kort vei til toppen av makta i Norge. De lytter til folk som har noe på hjertet. Det er et veldig positivt signal. (Informant 5)

Ved at stortingspolitikere svarte personlig og bekreftende på forespørslene føler informant 5 seg sett og tatt på alvor. For informanten blir dette et bevis på at maktgapet mellom kirken og myndighetene er lite. Selv om myndighetene til syvende og sist bestemmer mener informanten at kirken har mye spillerom til å influere avgjørelsene som skal taes. Falk (2005:132) vektlegger at en endring av systemer krever at individer må få rom til å uttrykke egne ideer og influere prosessene og de politiske beslutningene. Dette rommet er noe informant 5 opplever å ha i møte med myndighetene. Opplevelsen blir en kontrast til informant 2 og 7 sin tidligere beskrevne opplevelse av et teknisk og umenneskelig system som det er vanskelig å påvirke.

Menneskehandelproblematikken er enormt kompleks og man trenger derfor ulike innfallsvinkler når man som kirke skal kjempe på det politiske plan. Hva man som kirke skal velge å kjempe for i møte med myndighetene er følgelig en viktig avgjørelse. Et interessant aspekt som informant 10 belyste er nettopp hvordan kirken helt konkret kan løfte fram stemmene til de dette faktisk omhandler:

Menighetene kan også få fram stemmen til målgruppa. Nadheim har for eksempel et brukerråd, som blant annet har lagt fram krav til myndighetene som de ønsker å forandre. Det er kanskje noen mennesker som i frykt ikke våger tale sin egen sak, og skal vi som kirke være en stemme for de så er det viktig at de blir hørt og at vi ikke skal tro at vi vet best. Det er viktig at vi gjør det som de vi hjelper ønsker, og dette gjelder ikke minst det å kjempe for ting politisk. Vi må ikke kjempe for noe som ikke er helt realistisk i forhold til virkeligheten. (Informant 10)

Informanten vektlegger betydningen av at kirken ikke opptrer som en bedrevitende aktør uten rom for stemmene til de man prøver å hjelpe. Ved å ha en slik ovenfra og ned holdning til kvinnene er informanten redd man kommer til å kjempe for saker som ikke stemmer overens med virkeligheten. Hun viser til Nadheims brukerråd for å forklare hvordan kvinnene kan ha politiske stemmer som blir hørt. Dette er et fokus man også finner hos Nordstokke (2011) og Maggay (2010) som framhever at det er viktig at kirkens diakonale praksis er opptatt av å invitere mennesker som blir utsatt for urett til å sette ord på sin egen situasjon. Ved å skape slike rom for marginaliserte grupper får de mulighet til å være med på endre egne livssituasjoner. Både informantens og teoretikernes tilnærming finner vi igjen i frigjøringssteologien som krever en diakonal praksis som befinner seg i den faktiske virkeligheten til mennesker. Samtidig tydeliggjør Nordstokke (2011:60) at kirken hele veien må være bevisst på å jobbe for å jevne ut urettferdige maktstrukturer, dette for at stemmene til de vi ønsker en bedre livssituasjon faktisk skal bli hørt.

5.2.3 Politisk mobilisering og samarbeid

I kapittel 3.3.3 belyste jeg at menneskehandelens multidimensjonalitet krever en omfattende mobilisering og samarbeid mellom ulike aktører i sivilsamfunnet (Goschin m.fl 2009:231). Videre ble kirken identifisert som en viktig samarbeidspartner på dette området. I samtaler om kirkens politiske rolle var det mange av mine informanter som vektla de mulighetene som ligger i at kirken fungerer som en politisk mobiliserende aktør rundt menneskehandelproblematikken. De understreket viktigheten av det å være flere som står på barrikadene og ikke bare enkeltpersoner eller enkeltmenigheter. Kirken ble trukket fram som en aktør med mobiliserende og samlende evner. Da dette pekte seg ut som et sentralt tema har jeg valgt å avsette et eget kapittel til tematikken.

I kapittel 5.2.2 belyste jeg informant 5 sin opplevelse av å ha en enkeltstemme som blir hørt i møte med myndighetene. Denne opplevelsen utfordres av andre informanters refleksjoner rundt kirkens påvirkningskraft. Blant annet informant 6:

Hvis det er en menighet som skriver et brev til stortinget, dette finner vi oss ikke i, så blir det gjerne ikke lest en gang. Er det en underskriftkampanje, eller noen som stiller opp i tog, så blir det jo satt fokus på. (Informant 6)

Informant 6 fremhever her betydningen massene kan ha hvis de sammen konfronterer myndighetene. Han viser liten tro på at et enkeltmenneske eller en menighet vil kunne ha politisk innflytelse i møte med maktapparatet. Dermed uttrykker han en følelse av avstand til myndighetene. For å veie opp den skjeve maktbalansen trengs det en massiv mobilisering av sivilsamfunnet. Slik kan man ha politisk innflytelse og nå igjennom med kravene sine. Gills (2005:155) tro på endringspotensialet som ligger i et samarbeid mellom aktører og bevegelser i sivilsamfunnet sammenfaller med informantens tilnærming. Både Gill og informant 6 beveger seg på den måten noe vekk fra Falks (2005:132) vektlegging av individets betydning for å endre systemer og urettferdige strukturer. Isteden framhever de som Gramsci utviklingen av fellesskapets kollektive vilje for å endre den sosiale virkeligheten (Gill 2005:155). Denne forståelsen deles av informant 1 som i tillegg belyser et annet moment:

Få ti tusen kristne i Oslo til å underskrive med navnene sine som et opprop mot myndighetene med et brev skrevet av kirkeledere, noen som har autoritet, det veier tyngre. En stemme blir kanskje ikke hørt, men hvis du har ti tusen stemmer blir de hørt. (Informant 1)

Informant 1 nevner bruk av kirkeledere med autoritet som et viktig verktøy i en slik massemobilisering da de i følge vedkomne har stemmer som veier tungt. Dette argumentet gir mennesker i en lederposisjon en framtrædende rolle i den politiske mobiliseringen mot menneskehandel. Informant 8 peker på biskopenes særegne posisjon på dette området: "Hvis kirkens lederskap og et samlet bispekollegium uttaler seg om en sak, eller en enkelt biskop uttaler seg om en sak blir de jo hørt" (Informant 8). I denne formuleringen ligger det innbakt en selvfølgelighet over at kirkens lederskap blir hørt i et opprop mot myndighetene. Her ser vi at også informant 8 har tro på at kirkeledere har en rolle å spille når det gjelder å gå foran og dra med seg massene. Med utgangspunkt i et spørsmål om hvordan informant 8 hadde stilt seg til en eventuell politisk mobilisering ledet an av biskopen svarte vedkomne: "Ja, da hadde jeg vært med, med en gang!" (Informant 8). Dette viser at informanten har en positiv holdning til å selv være med på en politisk mobilisering. Vedkomne synes det kan være utfordrende å sette igang noe selv, men hadde blitt med hvis biskopen eller andre innenfor det kirkelige lederskap hadde ført an en politisk mobilisering. Opplevelsen av å ikke selv være i posisjon til å lede en mobilisering deles av informant 2: "Noen må fronte det litt mer enn jeg klarer, noen som er god på å slåss! Jeg er ikke noe "stå på barrikade" menneske. Kanskje vi trenger noen som virkelig kan stå på!" (Informant 2).

Informant 8 begrunner det ansvaret han gir kirkens lederskap med det at de har stor gjennomslagskraft. Til forskjell fra dette begrunner informant 2 sin mer tilbaketrukne rolle med at hun ikke har de personlige kvaliteter som behøves for å kunne evne mobilisere kirken. Hun uttrykker et behov for at kirkelige aktører med evner til og sloss går foran. Med dette viser vedkomne en mer subjektiv tilnærming til problemstillingen og tar eksempelvis ikke høyde for egen kompetanse og erfaring på feltet, noe informant 12 trekker fram som en viktig ressurs: "Det ligger en stor mulighet for diakonale aktører som Maritastiftelsen til å ta tak å gå foran fordi man har kompetanse og kunnskap, også kan man koble menighetene på" (Informant 12). Dette perspektivet løfter fram betydningen av å ha kunnskaps- og erfaringsmessig tyngde når man skal lede an menighetene i Oslo i en politisk mobilisering.

Interessant nok er det ingen av informantene i de diakonale organisasjonene som foreslår seg selv eller andre kandidater innenfor samme organisasjon som mulige igangsettere.

Til forskjell fra de andre informantene vender informant 5 blikket utover det kirkelige fellesskapet og inkluderer verdslige aktører i en politisk mobilisering:

Man vil kunne få en veldig bred koalisjon mot dette. Både folk som går i kirken og ikke. Det er vel ingen som er for menneskehandel. Så det er bare å få folk til å innse at det skjer og bli med på ferden liksom. (Informant 5)

Betydningen av å mobilisere en bred koalisjon mellom både kirke, myndigheter og verdslige aktører er et perspektiv som fremheves av Goschin m.fl (2009:231) og Greta rapporten (2013:56). Dette begrunnes blant annet ved å vise til menneskehandelens kompleksitet. Noe informant 6 bekrefter: “Jeg tror samarbeid mellom ulike instanser er viktig fordi det er et ukjent farvann, så utrolig stort og omfattende” (Informant 6). Informant 5 fremhever at ulike aktører vil kunne reise seg med et argumentet om at de færreste mennesker stiller seg positiv til menneskehandel. I tillegg til å fremheve menneskehandelens kompleksitet, retter informant 6 søkelys på problematikkens ukjente karakter som et argument for at ulike instanser må mobiliseres og arbeide sammen.

Informant 1 peker på noe hun opplever som en stopper for samarbeidet mellom både diakonale og verdslige aktører:

Noe som kan forhindre samarbeid er det at mange av organisasjonene slåss om den samme støtten fra myndighetene. Alle søker midler fra justisdepartementet. På den måten blir man litt konkurrenter. Det er ikke en stor pott man slåss om, men en liten en. Det promoterer på en måte også konkurranse og ikke så mye samarbeid. (Informant 1)

Det at alle organisasjonene må konkurrere om den samme potten med økonomisk bevilgning fra myndighetene kan i følge informanten ha en begrensende effekt på samarbeidet mellom aktørene. Hun gjør videre et poeng ut av at det heller ikke er mye penger de slåss om, noe som forsterker konkurransen. Gjennom hennes opplevelse av at myndighetene promoterer konkurranse ved å la organisasjonene kjempe om samme pengesum gir hun samtidig indirekte myndighetene en del av skylden for det manglende samarbeidet. Det blir tydelig at

informanten føler på at både den diakonale organisasjonen hun representerer og de andre aktørene er avhengige av myndighetene for å kunne drive arbeid rettet mot menneskehandel. En avhengighet som i følge informanten har en splittende effekt på organisasjonene.

Informant 5 beveger seg vekk fra det nasjonale nivået og belyser de mulighetene som ligger i kirken som en global bevegelse og dens nettverk:

Kirka er en verdensomspennende organisasjon, alle kjenner noen som kjenner noen som kjenner noen, også på den andre siden av verden. Linkene er ganske korte og det gjør at vi har en utrolig mulighet til å skape nettverk. Forbindelser som kan spille en viktig rolle inn mot dette. Mennesker forflytter seg verden rundt hele tiden, og skal man kunne bli en effektiv organisasjon i forhold til dette her så må man jo ha kontakter i hele verden. (Informant 5)

Informanten retter søkelyset mot kirkens globale nettverk og kirken som del av en globalisert verden. Dette mener han i stor grad åpner opp for at kirken kan jobbe effektivt opp mot menneskehandelproblematikken som også er global av natur. Samtidig ser vi at globaliseringen øker utbredelsen, hastigheten og profitten til sexindustrien som menneskehandelen er en del av (Jyrkinen 2012:13). Gill (2005:157) fremhever de mulighetene som ligger i globale bevegelsers evne til å endre urettferdige strukturer gjennom globalt nettverk og mobilisering. Moderne teknologi og kommunikasjonsmidler spiller betydningsfulle roller her. Dette tydeliggjør at globaliseringen både kan spille en tilretteleggende og en forebyggende rolle i forhold til menneskehandelindustrien.

5.2.4 Sammendrag

I kapittel 5.2.1 kommer det til syne begrensninger og avstand i møte mellom de diakonale aktørene og myndighetssystemet i deres arbeid rettet mot menneskehandel. De diakonale aktørene blir representanter for nære, tilstedeværende og menneskelige aktører. Myndighetene og dets system blir representanter for harde, fjerne og tekniske aktører. I forhold til kvinnes første møte med systemet blir det tydelig gjennom enkelte informanters perspektiv at det eksisterer en konflikt mellom det offentlige systemets behov for ærlighet og gjennomsiktighet på den ene siden og kvinnes sårbarhet og utsatte situasjon på den andre siden. Gjennom det informantene formidler kommer det samtidig fram at systemet ikke selv evner leve opp til det

gjennomsiktighetskravet de setter for kvinnene. Dette svekker de diakonale aktørenes og kvinnenes tillit til myndighetene, noe som igjen kan vanskeliggjøre et diakonalt slagkraftig politisk arbeid preget av samarbeid. Videre kan dette ha følger for grad av strafferettslig forfølgelse av bakmenn og kvinner.

Maggay (2010) understreker at sterke byråkratiske institusjoner i noen tilfeller svekker individenes muligheter til å endre systemet. Følelsen av å ikke ha mulighet til og skape forandring i systemet kjennetegner informantenes tilnærming. Gjennom de diakonale aktørenes opplevelse kommer det fram det motsatte av Falks (2005) vektlegging av at sivilsamfunnets og individenes mulighet til å skape forandring må sikres ved at myndighetene gir stort rom for politisk deltakelse. På den andre siden ser vi at informant 5 opplever å ha rom til å uttrykke ideer og influere de politiske prosessene. Dette står i kontrast til informant 2 og 7 sin opplevelse av et teknisk og umenneskelig offentlig system som det er vanskelig å påvirke.

Kapittel 5.2.2 identifiserer i større grad kirkens diakonale arbeids politiske muligheter i møte med myndighetssystemet. Det kommer fram oppfatninger om at myndighetene har et stort ansvar i det å løse menneskehandelproblematikken da de skal sikre menneskets ytre rettferdighet. Kirken skal legge press på og påvirke myndighetene slik at de tar ansvaret sitt på alvor. Dette er en forståelse vi finner igjen i frigjøringsteologien og hos Maggay (2010).

Det rettes søkelys på kirkens historiske rolle i forhold til å kjempe for sosial rettferdighet. Informant 1 forsøker legitimere sin egen forståelsen av at kirken fortsatt har en viktig rolle å spille i møte med myndighetene ved å peke på den innsatsen kirken gjorde i avskaffelsen av apartheid. Maggay (2010) presenterer en annen side av den historiske virkeligheten ved å trekke fram at kirken ofte har vært motvillig i forhold til å konfrontere politiske makter og myndigheter. Dette synliggjør viktigheten av å ha en historisk bevissthet når man skal analysere kirkens politiske muligheter i møte med menneskehandelproblematikken.

Videre kommer det fram en forståelse av at kirken har en viktig oppgave i det å identifisere urettferdighet og innlemme staten da den har maktressurser som kan anvendes i kampen mot menneskehandel. Gjennom dette perspektivet får kirken i oppgave å være en stemme for de

stemmeløse og myndighetene blir satt ansvarlige i forhold til å sette igang og gjennomføre tiltak som reduserer menneskehandelproblematikken. I kirkens arbeid med å identifisere urettferdighet fremheves det at den må passe på så den ikke opptrer som en bedrevitende aktør uten rom for kvinnenens stemmer.

I kapittel 5.2.3 understrekes betydningen massene vil kunne ha hvis de sammen konfronterer myndighetene. Mange av de diakonale aktørene vektlegger effekten av en massemobilisering i større grad enn effekten av individuelt engasjement. Dette er en forståelse vi også finner hos Gill (2005) som understreker at det ligger store muligheter for endring av samfunnsproblemer når aktører og bevegelser i sivilsamfunnet mobiliseres og jobber sammen.

Videre gis kirkeledere og mennesker med kunnskap på feltet en framtrædende rolle i en politisk massemobilisering på bakgrunn av deres makt- og kunnskapsposisjon. En del av informantene formidler at de selv ønsker å være med på en mobilisering, men at de ikke vil være de som igangsetter aksjonen. Dette begrunnes ut fra personlige kvaliteter og ut i fra manglende autoritet.

Det identifiseres store muligheter i en bred koalisjon utover de kirkelige rammer, men mellom diakonale aktører, verdslige aktører og myndigheter. Dette begrunnes blant annet i menneskehandelens komplekse karakter.

Det at alle aktørene på feltet i Oslo, både verdslige og diakonale, må konkurrere om den sammen potten med økonomisk bevilgning fra myndighetene trekkes fram som et hinder for et godt samarbeid. Det oppstår et avhengighetsforhold til myndighetene som hevdes å ha splittende effekt.

Fra lokalt plan beveger vi oss over på globalt plan der det framheves at kirkens globale karakter i stor grad åpner opp for at den kan arbeide effektivt opp mot menneskehandelproblematikken som også er global av natur. Gjennom perspektiver hentet fra Gill (2005) og Jyrkinen (2012) ser vi hvordan globaliseringen både kan spille en tilretteleggende og en forebyggende rolle i forhold til menneskehandelindustrien.

6. Konklusjon

Jeg begynte denne undersøkelsen med å stille spørsmålene: “Hvordan forstår kirken i Oslo sin diakonale rolle i kampen mot seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel?” og “hvilke muligheter ligger i kirkens diakonale arbeid med å bekjempe seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel?”. Spørsmål som har til hensikt å svare på hovedproblemstillingen: “Hvilken rolle kan kirken spille i kampen mot seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel?”. Ved bruk av kvalitative intervjuer har nevnte spørsmål blitt analysert i lys av et diakonalt flerfaglig perspektiv. Dette kapittelet vil gi en oppsummering, en påfølgende presentasjon av hovedkonklusjonene og til slutt redegjøre for studiets overføringsverdi og anbefalinger for videre forskning.

Gjennom undersøkelsen kommer det fram at kirkelige aktører i Oslo har en forståelse av at deres diakonale rolle i møte med menneskehandelindustrien blant annet omhandler å vende blikket innover mot sine egne rekker og utover i samfunnet for å skape økt bevissthet rundt seksualetikk og menneskeverd. Samtidig utfordres forståelsen av en oppfatning om at kirken ikke bør bevege seg inn i verdidebatten da den blant annet kan stå i fare for å bli sett på som moraliserende i møte med mennesker utenfor kirken. Videre vektlegger en del av de kirkelige aktørene at en viktig del av deres diakonale rolle omhandler å møte sårbarheten og løfte opp verdigheten til kvinner som har blitt ofre for menneskehandel. Dette perspektivet utfordres av en oppfatning om at kvinnene er syndige aktører som har mulighet til å forlate sexindustrien ved og overgi seg til Jesus.

Både informantene og teoretiske perspektiver fremhever at kirken står i en særegen posisjon i forhold til å skape frigjøring og myndiggjøring i møte med nigerianske kvinner som opplever seg bundet til jujupakter. Likevel kommer det til overflaten en ulik grad av forsiktighet og helhetstenkning i møte med problematikken.

I analysen av kirkens politiske rolle blottlegges noen av de kirkelige aktørenes oppfattelse av et sterkt spenningsfelt mellom myndighetssystemet og kirken i arbeidet mot menneskehandel. De diakonale aktørene karakteriseres som nære og omsorgsfulle og motsatt beskrives

myndighetssystemet som umenneskelig og teknisk. Andre diakonale aktører peker i større grad på kirkens muligheter for politisk engasjement både på individuelt og kollektivt plan. Det fremheves at kirken bør gå inn i oppgaven med å kaste lys på urettferdighet og dimensjoner som kan forbedres i kampen mot menneskehandel. Myndighetene får et stort ansvar ved at de diakonale aktørene gir de oppgaven å sikre menneskets ytre rettferdighet blant annet ved å sette igang og gjennomføre forebyggende og beskyttende tiltak.

Det vektlegges at kirken kan spille en betydningsfull rolle i forhold til å redusere menneskehandelproblemet hvis den fremelsker samarbeid og politisk massemobilisering på lokalt og globalt plan. Et hinder som belyses i forhold til lokalt samarbeid er konkurransen som skapes gjennom organisasjonenes avhengighet av den samme statlige økonomiske potten.

Studiet tydeliggjør at kirken helt klart har en viktig og særegen rolle å spille i kampen mot seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel. Den har et viktig budskap å komme med i forhold til en formidling av det kristne menneskeverdet og seksualetikk. Den har videre mulighet til å være en inspirerende motkultur som viser integritet gjennom egne liv, holdninger og fokus. Dette kan løfte opp verdigheten til kvinner som er utsatt for menneskehandel, både gjennom de direkte møtene med kvinnene, men også ved å endre samfunnets og sexkjøperenes syn på mennesket og kvinnen. Her er det viktig at kirkens diakonale praksis er bevisst på å ikke sitte fast i en offergjøringsmentalitet som på sin måte bidrar til å innskrenke kvinnenenes handlingsrom. Kirken må jobbe for å peke på den gudgitte verdien og styrken som finnes i hver kvinne. Videre kan kirkens diakonale arbeid ha en forebyggende effekt med tanke på å redusere etterspørselen ved å påvirke potensielle sexkjøpere og menn som allerede kjøper sex.

På den andre siden viser materialet at det eksisterer spenninger som står i konflikt med de ovenfornevnte mulighetene kirken kan benytte som formidler av menneskeverd. Holdningen om at kirken må gjøre situasjonen til kvinner utsatt for menneskehandel vanskeligere og at kvinnene ikke ønsker forlate sexindustrien overensstemmer overhodet ikke med materialet og de teoretiske perspektivene for øvrig som synliggjør de sterke tvangsmekanismene og skadevirkningene som følger med menneskehandlindustrien. Videre forteller det kristne menneskeverdet om en helt annen måte å møte kvinnene på. At det finnes diakonale aktører

på feltet med en slik oppfattelse mener jeg representerer en begrensning for kirkens videre arbeid som myndiggjøringskaper i møte med kvinnene, men også med tanke på det forebyggende arbeidet omhandlende formidling av menneskeverd og seksualetikk. Derfor er det essensielt at slike holdninger blir kastet lys over slik at de kan utfordres og forhåpentligvis endres.

En annen holdning som spriker med funnene for øvrig er oppfattelsen om at kirken ikke bør bevege seg inn i sexkjøp debatten da den kan bli sett på som moraliserende og fordi den ikke har legitimitet på å influere mennesker uten religiøst livssyn. Dette kan være en fare hvis kirken belyser problematikken med utgangspunkt i den tradisjonelle pliktetiske tradisjonen og ikke jobber innad i egne rekker og dermed utelater å opparbeide seg integritet. Likevel har analysen vist at kirken har et stort potensiale til å være en holdnings- og verdiskaper blant annet gjennom å ha en sterkere dydsetisk tilnærming og gjennom å være en formidler av det ukrenkelige menneskeverdet. Her mener jeg det ligger store muligheter.

Videre synliggjøres kirkens unike posisjon gjennom den myndiggjørende rollen den har anledning til å spille i møte med nigerianske kvinner som opplever seg bundet til menneskehandelindustrien ved å ha inngått jujupakter. En tydeligere, reflektert, men likevel varsom kirke som tar denne problematikken på alvor kan gjøre veien ut av den seksuelle utnyttelsen kortere. Samtidig kan det ha en psykologisk og åndelig myndiggjørende effekt på de kvinner som allerede har klart å komme seg ut men som på tross av dette føler seg bundet til jujuen.

På det politiske plan kommer det fram tydelige begrensninger ved at diakonale aktører opplever at deres innsats rettet mot menneskehandel svekkes i møte med myndighetssystemet. Dette representerer en utfordring blant annet i forhold til å få istand en økt strafferettslig forfølgelse av bakmenn, styrke samarbeidet mellom ulike aktører og kunne gi kvinner bedre beskyttelse og oppfølging. Samtidig legitimerer verken dette eller kirkens historiske politisk tilbaketrukne rolle en politisk passivitet knyttet til å kjempe imot menneskehandelindustrien. Jeg mener at undersøkelsen taler sterkt for at det finnes politiske muligheter og ressurser kirken kan benytte i sitt diakonale arbeid. Gjennom å hente inspirasjon fra frigjøringssteologiske perspektiver kan kirken ha en profetisk og myndiggjørende rolle i det å

identifisere urettferdighet, inkludere de berørte kvinnene og tale deres sak i møte myndighetssystemet. Hvis kirken gjør dette og i tillegg erkjenner myndighetenes særegne ansvarsrolle i forhold til å iverksette beskyttende, strafferettslige og politisk forebyggende tiltak mener jeg den kan styrke heller enn svekke sin teologiske forankring og diakonale identitet. Dette fordi den da lever ut sitt kall til å kjempe for rettferdighet samtidig som den utviser en sunn politisk makttilnærming som verken søker å konkurrere med eller gå inn i statens domene.

Videre kan kirken spille en viktig rolle ved å fokusere på lokalt og globalt samarbeid mellom kirkelige, statlige og verdslige aktører og ta initiativ til massemobiliseringer som kan utspille seg på ulike nivåer. Her kan det være nødvendig å skape økt kunnskap om og deretter iverksette tiltak knyttet til den usunne konkurransen som belyses i forhold til de ulike organisasjonenes avhengighet av den samme statlige økonomiske potten.

Jeg har tro på at en økt mobilisering kan hjelpe kirken til å bli en mer kraftfull utfordrer som slår sterkere inn mot og svekker menneskehandelindustriens globale, uoverskuelige og sammenknyttede karakter. Noe som kan gjøre hele industrien svakere og mye mer sårbar.

Ifølge Thagaard (2009:207) skal fortolkningene danne grunnlaget for spørsmål om overførbarhet. Dette innebærer en rekontekstualisering, hvor tolkningene som har blitt utviklet kan ha relevans også i andre kontekster. Som nevnt er menneskehandelindustrien global av natur, likevel får den et lokalt uttrykk i Oslo. Det samme gjelder kirkens diakonale arbeid. Kirken i Oslo er en del av den globale kirke, på samme tid møter den globale utfordringer som menneskehandelindustrien med lokale premisser og forståelser. Selv om den kontekstuelle virkeligheten i Oslo er unik, mener jeg at menneskehandelens og kirkens globale karakter gjør undersøkelsen relevant også med tanke på andre kontekster i innland og utland. Videre er kirkens verdimeslige fundament og diakonale oppdrag noe som er felles for hele den verdensvie økumeniske kirke (Nordstokke 2010:53). Dette gjør studiet aktuelt for andre kulturer og diakonale sammenhenger.

Ringdal (2013:468) skriver at forskere har et ansvar for å bidra til konstruktive samfunnsdebatter på bakgrunn av sin innsikt. Dette er noe jeg håper studiet kan bidra med.

Med tanke på fremtidig forskning vil jeg anbefale ytterligere undersøkelser av hvordan man kan styrke samarbeidet mellom statlige, verdslige og diakonale aktører innenfor menneskehandelfeltet i Oslo. Man kunne eksempelvis gjort grundigere undersøkelser av det konfliktområdet som kommer fram i kvinnenens og de diakonale aktørenes møte med UDI gjennom å gå dypere inn i UDIs tilnærming og praksis. Videre mener jeg det ville vært fruktbart med studier som søker dypere inn i dimensjoner som kan forbedre det internasjonale samarbeidet. For det tredje anbefaler jeg forskning på hvordan kirkenes diakonale arbeid kan spille en sterkere forebyggende rolle i sårbare opprinnelsesland som ofte preges av fattigdom, undertrykkelse og manglende rettsikkerhet²². Innledningsvis nevnte jeg menneskehandel med barn, dette er et omfattende problem som står i behov av mye mer oppmerksomhet og forskning. Til slutt ønsker jeg å fremheve at det trengs ytterligere undersøkelser av årsakene til etterspørselen av seksuell utnyttelse, og videre på den rollen kirken kan spille i møte med det synet på mennesket og seksualitet som menneskehandel- og sexindustrien representerer. Her hadde det også vært ettertrengt med enda mer kunnskap om mennene som kjøper sex.

²² http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Toolkit-files/08-58296_tool_9-2.pdf

Referanseliste

Altman, Dennis (2001): *Global sex*, USA: The University of Chicago Press

Bonino, Jose Miguez (1983): *Toward a Christian political ethics*, London: SCM Press

Brunovskis, Anette, Skilbrei May- Len og Tveit Marianne (2010): *Pusterom eller en ny start? Evaluering av refleksjonsperioden for ofre for menneskehandel*, Fafo- rapport, Oslo: Allkopi AS

Coutreras, Michelle og Farley Melissa (2011): "Human Trafficking: Not an isolated Issue", i Thema Bryant-Davies, (red.), *Surviving Sexual Violence: a guide to recovery and empowerment*, (s. 28- 30), United Kingdom: Rowman & Littlefield Publisher

Cox, W. Robert (2005): "Civil society and the turn of the millennium: prospects for an alternative world order" i Louise Amoore, (red.), *The globale resistance reader*, (s. 103-119), USA: Routledge

Coy, Maddy (2012): "I am a Person Too: Women`s Accounts and Images about Body and Self in Prostitution" i Maddy Coy, (red.), *Prostitution, Harm and Gender Inequality, Theory, Research and Policy*, (s. 104-117), England: Ashgate Publishing Limited

Coy, Maddy, Horvath A.H Miranda og Kelly Liz (2012): "Troubling Notions of Male Entitlement" i Maddy Coy, (red.), *Prostitution, Harm and Gender Inequality, Theory, Research and Policy*, (s. 120-137), England: Ashgate Publishing Limited

Coy, Maddy, Walkeling Josephine og Garner Maria (2012): "Selling Sex Sells: Representations of Prostitution and the Sex Industry in Sexualized Popular Culture as Symbolic Violence" i Maddy Coy, (red.), *Prostitution, Harm and Gender Inequality, Theory, Research and Policy*, (s.181-194), England: Ashgate Publishing Limited

Falk, Richard (2005): "Global civil society: perspectives, initiatives, movements" i Louise Amoore,(red.), *The globale resistance reader*, (s.124-134), USA: Routledge

Gill, Stephen (2005): "Towards a postmodern prince? The battle in Seattle as a moment in the new politics of globalisation" i Louise Amoore, (red.), *The globale resistance reader*, (s. 150-157), USA: Routledge

Goschin, Zizi, Constantin Luminita- Daniela og Roman Monica (2009): *The partnership between the state and the church against trafficking in persons. Journal for the Study of Religions and Ideologies*. Romania: Bucharest

Greta (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings) (2013): *Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Norway*, Strasbourg

Heiene, Gunnar og Svein Olav Thorbjørnsen (2011): *Kristen etikk – en innføring*, Oslo: Universitetsforlaget

Hughes, M. Donna (2003): “Prostitution Online” i Melissa Farley, (red.), *Prostitution, Trafficking and Traumatic Stress*, (s. 115-129), New York: Haworth Maltreatment & Trauma Press

Jeffreys, Sheila (2012): Beyond Agency and Choice in Theorizing Prostitution i Maddy Coy, (red.), *Prostitution, Harm and Gender Inequality, Theory, Research and Policy*, (s. 69-83), England: Ashgate Publishing Limited

Jessen, Liv (2007): *Det ideelle offer*, Oslo: Koloritt Forlag

Jyrkinen, Marjut (2012): McSexualization of Bodies, Sex and Sexualities i Maddy Coy, (red.), *Prostitution, Harm and Gender Inequality, Theory, Research and Policy*, (s. 13-27), England: Ashgate Publishing Limited

Klefstad, Håvard (2010): *Kirkens politiske engasjement : analyse og drøfting av premissgrunnlaget for kirkens konkretisering av etikken i politisk-etiske uttalelser*, Oslo

Leiboldt A. Dorchen (2003): “Prostitution and Trafficking in Women: An intimate Relationship” i Melissa Farley, (red.), *Prostitution, Trafficking and Traumatic Stress*, (s. 167-179), New York: Haworth Maltreatment & Trauma Press

Luther Martin King (1964): *Det begynte i Montgomery*, Oslo: Norsk litteraturselskap

Maggay, Melba (2010): “Confronting the Powers: The Church’s Political Commitment” i Brian Woolnough og Wonsuk Ma, (red.), *Holistic Mission*, (s. 175-186), Oxford: Regnum Books International

Nickoloff, B. James: (1996): *Gustavo Gutiérrez : essential writings*, London: SCM Press

Nordstokke, Kjell (red) (2010): *Diakoni i kontekst: Forvandling, forsoning, myndiggjøring, Et bidrag fra Det lutherske verdensforbund til forståelsen av diakoni og diakonal praksis*, Det lutherske verdensforbund

Nordstokke, Kjell (2011): *Liberating Diakonia*, Trondheim: Tapir Akademisk Forlag

Rasmussen, Hjarnø Rune (2011): *Menneskehandel og Juju: Religiøs pressjon og kulturmøde i relation til nigerianske ofre for menneskehandel*, Odense: Servicestyrelsen

Repstad, Pål (2007): *Mellom nærhet og distanse, kvalitative metoder i samfunnsfag*, 4. utg. Oslo: Universitetsforlaget

Ringdal, Kristen (2012): *Enhet og Mangfold*, 3. utg. Bergen: Fagbokforlaget

Ryen, Anne (2002): *Det kvalitative intervjuet: Fra vitenskapsteori til feltarbeid*, Bergen: Fagbokforlaget

Sannisha, Dale og Daniel Henderson Jessica, (2011): "Spirituality/Religion as a Healing Pathway for Survivors of Sexual Violence", i Thema Bryant-Davies, (red.), *Surviving Sexual Violence: a guide to recovery and empowerment*, (s. 318-322), United Kingdom: Rowman & Littlefield Publisher

Schmidt Ulla (2011): "Mennesket: Avhengig og fritt. Menneskesyn i en luthersk tradisjon" i Stephanie Dietrich, Trond Skard Dokka og Harald Hegstad, (red.), *Kirke nå: Den norske kirke som evangelisk- luthersk kirke*, (s.169-187), Oslo: Tapir akademiske forlag

Skilbrei, May- Len og Polyakova (2006): *My life is too short; I want to live now, Kvinner fra Øst-Europa forteller om veien til og livet i prostitusjon i Norge*, Universitetet i Oslo: Institutt for kriminologi og rettsosologi

Stark, C. og Hodgson C. (2003): "Sister Oppression: A Comparison of Wife Battering and Prostitution" i Melissa Farley, (red.), *Prostitution, Trafficking and Traumatic Stress*, (s. 17-28), New York: Haworth Maltreatment & Trauma Press

Sønsterrudbråten, Silje (2013): *Bistand og beskyttelse til ofre for menneskehandel, tverretatelig samarbeid i Oslo og Bergen*, Fafo- rapport, Oslo: Allkopi AS

Thagaard, Tove (2009): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*, 3. utg. Bergen: Fagbokforlaget

Tveit, Marianne og Skilbrei May- Len (2008): *Mangfoldig marked: Prostitusjonens omfang, innhold og organisering*, Fafo- rapport, Oslo: Allkopi AS

Tønnessen, V. Aud (2011): "Kirken og samfunnet" i Stephanie Dietrich, Trond Skard Dokka og Harald Hegstad, (red.), *Kirke nå: Den norske kirke som evangelisk- luthersk kirke*, (s. 191-207), Oslo: Tapir akademiske forlag

Årsvoll, Helge (2009): *Religionens betydning for nigerianske kvinner i prostitusjon*, Stavanger

Nettsider

Caritas (2013: 13. november) Caritas statement on human trafficking. Hentet fra http://www.caritas.org/activities/women_migration/caritas_migration_trafficking_and_women.html?cnt=641

Den norske kirke (2013: 10. juli) Plan for diakoni (2007). Hentet fra <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=247>

Den norske kirke (2013: 01. august) Hva er kirken? En ekklesiologi. Hentet fra http://www.kirken.no/kirke_stat/Rapport/ekkesi.pdf

Frelsesarmeen (2013: 13. november) Trafficking. Hentet fra http://www.frelsesarmeen.no/no/frelsesarmeens_arbeid/fengselsarbeidet/hoyre_kolonne/vare_tilbud/Trafficking.b7C_xdvU4y.ips

Kirkens Bymisjon (2013: 13. november) Menneskehandel. Hentet fra <http://www.bymisjon.no/Virksomheter/Nadheim/Menneskehandel/>

International Labour Organization (2013: 16. august) 21 million people are now victims of forced labour. Hentet fra http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_181961/lang--en/index.htm

Maritastiftelsen (2013: 13 november) Marita Women. Hentet fra <http://www.marita.no/marita-women/>

Palermo Protocol (2013: 8. september) The Palermo Protocol. Hentet fra <http://www.palermoprotocol.com/>

Regjeringen (2013: 21. juni) Staten og Den norske kirke. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/nouer/2006/nou-2006-2/15.html?id=156415>

Regjeringen (2013: 3. juli) Sammen mot menneskehandel: Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2011-2014). Hentet fra http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Handlingsplaner/Handlingsplan_mot_menneskehandel_2011-2014.pdf

Regjeringen (2013: 16. august) Hva er menneskehandel? Hentet fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/rapporter/2004/statusrapport---regjeringens-handlingspl/2.html?id=278620

Regjeringen (2013: 13. august) Hovedutfordringer for Norge knyttet til internasjonal migrasjon og globale folkeforflytninger. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/kampanjer/refleks/innsjill/identitet/brochmann.html?id=492994>

Regjeringen (2013: 2. juli) Endringer i barnevernloven. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/prop/2011-2012/prop-43-1-20112012/3/1.html?id=665771>

Regjeringen (2013: 13. august) Internasjonal migrasjon, velferdsstat og arbeidsinnvandring. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/kampanjer/refleks/innsjill/identitet/brochmann.html?id=492994>

The A21- Campaign (2013: 13. november). Hentet fra <http://www.thea21campaign.org/>

The European Freedom Network (2013: 13. november). Hentet fra <http://www.europeanfreedomnetwork.org/>

The Salvation Army (2013: 13. november) International Development- Human trafficking. Hentet fra <http://www.salvationarmy.org.uk/uki/humantrafficking.jsessionid=087FD60B75C1548083CC21EB83C47FC9>

Utlendingsdirektoratet (UDI) (2013: 2. juni) Refleksjonsperiode og begrenset oppholdstillatelse. Hentet fra <http://www.udi.no/Sentrale-tema/Fellessider/Menneskehandel/Refleksjonsperiode/>

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2013: 9. august) Addressing the root causes. Hentet fra http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Toolkit-files/08-58296_tool_9-2.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2013: 16. august) Global report on trafficking in persons 2012. Hentet fra http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/Trafficking_in_Persons_2012_web.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2013: 8. september) Signatories to the United Nations Convention against Transnational Crime and its Protocols. Hentet fra <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/signatures.html>

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2013: 8. september) United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto. Hentet fra <http://www.unodc.org/unodc/treaties/CTOC/>

Vedlegg 1: Intervjuguide

1) Introduksjon:

Innledningsspørsmål: Alder, stilling, tid i stillingen, utdanning.

2) Hva gjør informantene, som her representerer kirken i Oslo, i møte med seksuell utnyttelse av kvinner:

Hva gjør du/dere i forhold til seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel?

-Forebygging?

-Beskyttelse?

3) Informantenes tilnærming til seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel:

Informantens motivasjon for å ta problematikken på alvor:

Hvilke faktorer mener du tillater seksuell utnyttelse av kvinner å fortsatt eksistere?

Hva er motivasjonen din/deres for å arbeide med problematikken?

Hvorfor mener du kirken bør involvere seg?

Har dere en teologisk begrunnelse for hvordan dere møter problematikken? Hvis ja, hva rommer den?

4) Hva mener informanten kirken i Oslo kan gjøre for å bekjempe seksuell utnyttelse av kvinner gjennom menneskehandel: Fokus på forebygging og beskyttelse

Kirkelig samarbeid:

Samarbeider dere med andre aktører i møte med dette temaet?

Hvorfor? Hvordan?

Hvilke utfordringer har du opplevd eller opplever du med samarbeid?

Hvordan få til økt samarbeid?

Kirkens politiske rolle:

Hvilken rolle spiller dere i samfunnsdebatten ang. å sette temaet på dagsorden?

-hvordan komme mer på banen?

-hvilken effekt kan en sterkere stemme i samfunnsdebatten ha i arbeidet mot menneskehandel?

Hvordan arbeider dere politisk?

Hvilken betydning har det politiske arbeidet?

Hvordan kan kirken i større grad influere myndigheter og politiske beslutninger?

Kirkens rolle i forhold til å redusere etterspørsel etter menneskehandel:

Hvordan kan kirken bidra til å redusere etterspørselen etter menneskehandel, her med fokus på seksuelle tjenester?

-fokus på kunder?

-hvordan kan kirken møte menn som kjøper sex?

-hvordan kan kirken forebygge at menn kjøper sex?

Kirkens rolle i forhold til å forebygge at kvinner blir utsatt for menneskehandel:

Hvordan kan kirken hjelpe til å forhindre at kvinner blir ofre for seksuell utnyttelse gjennom menneskehandel?

-opplysning? sosiale tiltak? nettverk?

Kirkens rolle i forhold å beskytte kvinner som har blitt utsatt for menneskehandel:

Hvilke behov trenger og møtes?

På hvilken måte kan kirken bidra til en varig beskyttelse av ofre?

På hvilken måte kan kirken bidra til å gjenopprette livsstabilitet, mening og verdighet?

Hvordan kan kirken møte problematikken knyttet til nigerianske kvinner som opplever seg bundet til jujupakter?

Informantens forståelse av kirkens tilnærming til problematikken:

På hvilken måte mener du kirkens tilnærming til seksualitet preger måten problematikken møtes på?

Er det andre faktorer du mener preger kirkens måte å møte problematikken på?

-styrker

-svakheter

